

HASTANEDE YATAN ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

Editör:

Doç. Dr. Gülçin GÜVEN

Editör:

Doç. Dr. Elif YILMAZ

Doç. Dr. Esin SEZGİN

Doç. Dr. Esra DEMİR ÖZTÜRK

Doç. Dr. Gülçin GÜVEN

Dr. Öğr. Üyesi Gonca KURT

Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILMAZ DEMİREL

Öğr. Gör. Burak ALKAN

Öğr. Gör. Dr. Cansu KÖKEN

Öğr. Gör. Elif DEMİR

Öğr. Gör. Filiz DERE

Öğr. Gör. Hasan Uğur SERDAROĞLU

Öğr. Gör. Kadriye AZKESKİN

Öğr. Gör. Şerife CENGİZ

Uzm. Öğr. Zeynep KOÇ

Uzm. Semanur SANCILI

Ankara, 2023

HASTANEDE YATAN ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

Editör: Doç. Dr. Gülçin GÜVEN

ISBN

978-625-6739-49-9

© Copyright 2023, Eğiten Kitap Yayıncılık Org. Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın basım, yayın, satış hakları Eğiten Kitap Yayın Organizasyon Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri fotokopi yoluyla, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bölümlerin içeriğinden ve görsellerinden bölüm yazarlar sorumludur.

Genel Yayın Koordinatörü, Özgür DOĞAN
Genel Yayın Yönetmeni, Aydın TEKİN
Grafik Tasarım, Eğiten Kitap Grafik Birimi
Baskı, Eğiten Matbaacılık
Ankara, 2023
Yayınevi Sertifika No, 47083
Matbaa Sertifika No, 47083

Eğiten Kitap

Zübeyde Hn. Mah. Süzgül Sokak No: 7-A • Altındağ/Ankara

T: 0312 433 08 93 (pbx) • F: 0312 433 07 92

www.egitenkitap.com • egitenkitap@gmail.com

ÖNSÖZ

Sağlık sorunları nedeniyle hastanede uzun süreli yatmak zorunda kalan çocuklar, normal yaşamlarından uzak kalmakta ve eğitimlerine devam edememektedirler. Çocukların hem akademik gelişimlerini hem de sosyal yaşamlarını olumsuz etkileyen bu durum sebebiyle hastanede uzun süre yatmak durumunda kalan çocukların eğitimi, her geçen gün daha da önem kazanan bir konu haline gelmektedir.

Hem sağlık kurumlarının hem de eğitim kurumlarının ortak sorumluluğu olan hastanedeki çocukların eğitimlerine devam edebilmeleri için, hastanelerde eğitim birimleri oluşturularak eğitim personelleri görevlendirilmeli ve çocuklara hem akademik hem de sosyal eğitim sağlamalı ve onların normal bir eğitim süreci yaşamalarını mümkün kılmalıdır.

Hastanede yatan çocukların eğitimi ile ilgili sağlık kurumları ile eğitim kurumları ortak çalışmalar yürüterek çocukların akademik başarılarının yanı sıra sosyal hayatlarına da olumlu katkı sağlayacak çalışmalar yürütmelidirler. Her çocuk, eşit bir eğitim hakkına sahip olmalıdır.

Sözü edilen gerekçelerden ve ihtiyaçlardan yola çıkarak, hastanede yatan çocukların eğitimini içeren bir kitabın hazırlanmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kitabın hazırlanmasında katkı veren, destek olan Öğr. Gör. Cansu Köken'e, Öğr. Gör. Elif Demir'e, Öğr. Gör. Şerife Cengiz'e, Doç. Dr. Esin Sezgin'e, Öğr. Gör. Filiz Dere'ye, Doç. Dr. Elif Yılmaz'a, Uzm. Öğr. Zeynep Koç'a, Öğr. Gör. Burak Alkan'a, Dr. Öğr. Üyesi Özlem Yılmaz Demirel'e, Uzm. Semanur Sancılı'ya, Doç. Dr. Esra Demir Öztürk'e, Dr. Öğr. Üyesi Gonca Kurt'a, Öğr. Gör. Hasan Uğur Serdaroğlu'na ve Öğr. Gör. Kadriye Azkeskin'e minnettarlığımı sunmak isterim.

Kitabımızın yayına hazırlanmasında sabır ve özenle çalışan Eğitimci Kitap Genel Yayın Koordinatörü Özgür Doğan ve ekibine teşekkür ederim.

Her biri alan uzmanı olan değerli hocalarımla emekleriyle hazırlanan bu kitabın öğrencilere, öğretmenlere, akademisyenlere, araştırmacılara ve ebeveynlere ışık tutması dileğiyle.....

Doç. Dr. Gülçin GÜVEN

Aralık 2023, İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
1. BÖLÜM	1
ÇOCUK SAĞLIĞINA GENEL BAKIŞ	1
Öğr. Gör. Dr. Cansu KÖKEN	
2. BÖLÜM	23
ÇOCUK SAĞLIK HİZMETLERİ	23
Öğr. Gör. Elif DEMİR	
3. BÖLÜM	51
ÇOCUKLARIN BÜYÜME ve GELİŞİM SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER ve HASTANEDE YATMANIN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ GELİŞİMSEL ETKİLERİ	51
Öğr. Gör. Şerife CENGİZ	
4. BÖLÜM	85
ÇOCUĞUN HASTANE ORTAMINA HAZIRLANMASI	85
Doç. Dr. Esin SEZGİN	
5. BÖLÜM	115
ÇOCUK HASTA İÇİN HASTANE ORTAMININ DÜZENLENMESİ	115
Öğr. Gör. Filiz Dere	
6. BÖLÜM	139
HASTANEDE YATAN ÇOCUKLAR İÇİN OYUN VE OYUN ALANLARI	139
Doç. Dr. Elif YILMAZ - Öğrt. Zeynep KOÇ	
7. BÖLÜM	169
ÇOCUK HASTALARA YÖNELİK EĞİTİM FAALİYETLERİ VE SOSYAL DESTEK	169
Öğr. Gör. Burak ALKAN	

8. BÖLÜM	199
GELİŞİMSEL AÇIDAN ÖLÜM KAVRAMI.....	199
Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILMAZ DEMİREL	
9. BÖLÜM	225
ÇOCUK HASTA HAKLARI	225
Doç. Dr. Gülçin Güven - Uzm. Semanur Sancılı	
10. BÖLÜM	253
ÇOCUK GELİŞİMCİNİN ÇOCUK HASTAYA YAKLAŞIMI	253
Doç. Dr. Esra DEMİR ÖZTÜRK	
11. BÖLÜM	273
DÜNYADAN VE TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLERLE HASTANE OKULLARI	273
Dr. Öğr. Üyesi Gonca KURT - Öğr. Gör. Hasan Uğur SERDAROĞLU	
12. BÖLÜM	297
KONU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR.....	297
Öğr. Gör. Kadriye Azkeskin	

1. BÖLÜM

ÇOCUK SAĞLIĞINA GENEL BAKIŞ

Öğr. Gör. Dr. Cansu KÖREN
İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu

*“Çocukları sağlıklı ve bilgili yetiştirilmeyen uluslar,
temeli çürük binalar gibi çabuk yıkılırlar.”*

Mustafa Kemal Atatürk

GİRİŞ

Ülkemizde ve tüm dünyada ebeveynleri tarafından özenle yetiştirilen, gelişimlerine destek olmak amacıyla kaynaklar sunulan ve toplumda değerli bir yere sahip olan çocuklar, 20 Kasım 1989 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. Maddesine göre 18 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmektedir. Geleneksel kültürlerde çocukların cinsiyet ayrımının yapılması, işlevsiz görülmeleri ve özel bir gelişim dönemi içerisinde oldukları kabul edilmeyerek olumsuz düşüncelerle mağdur edilmiş ve hor görülmüş olsalar da Rönesans, Reform, Aydınlanma Çağı ve Sanayileşme gibi türlü değişim dönemlerinden geçerek modern çağda davranışsal ve bireysel anlamda çocuklar her geçen gün değer kazanmaktadır (Karadoğan, 2019; Corcuff, 2009). Tüm dünyada modern çağla birlikte toplumun geleceğini şekillendirecek olan çocuklar, içinde buldukları kültür, toplum, aile ve çevre her ne kadar farklı olsa da kendi başlarına hayatta kalamıyor olmaları, kritik gelişimsel dönemlerden geçiyor olmaları, taşıdıkları hastalıkların ve ölüm risklerinin yüksek olması sebebiyle sağlık bakımından sağlık problemlerine duyarlı ve riskli bir grup olarak tanımlanmaktadır (Soysal, Özcan ve Akın, 2022; Törüner ve Büyükgönenç, 2017). Tüm bu önemin yanı sıra bir ülkenin gelişmişlik göstergelerinden birinin çocuk sağlığı olması dolayısıyla da tüm toplumlarda çocuk sağlığının korunması ve geliştirilmesi temel hedefler arasında yer almaktadır. Çocuk sağlığının geliştirilmesiyle toplumların geleceğinin iyileştirilmesi sağlanacağından, çocukların gelecek yaşamlarını etkileyen bu durum daha da önem kazanmaktadır.

1. ÇOCUK SAĞLIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Çocuk sağlığını etkileyen faktörlerden ilki çocuğun anne rahmine düşüyle ilgilidir yani annenin gebelik öncesi sağlık ve beslenme durumları, yaşı, doğum aralıkları, gebelikte geçirilen enfeksiyon hastalıkları (kızamıkçık, kızıl vb. hastalıklar), sarılık, yüksek tansiyon, obezite, kronik metabolik hastalıkların olması, yeterli ve dengeli beslenmemesi, sigara, alkol, uyuşturucu gibi zararlı maddeler kullanması, radyasyona maruz kalması, kullandığı ilaçlar, anne rahmindeki yapısal bozukluklar, anne-baba kan uyumsuzluğu ile göbek kordonunun olması gerekenden uzun veya kısa olması gibi etkenler çocuğun sağlığını doğum öncesi dönemde olumsuz etkileyen anne sağlığı ile ilişkili faktörlerdir (Kızılkaya Beji ve Partovi Meran, 2015; Çavuşoğlu, 2015). Anne-çocuk sağlığı birbirinden ayrı tabii ki düşünülememekte ve çocuğun sağlıklı şekilde hayatta kalabilmesi için annenin sağlıklı olması gerekmektedir (Ekti Genç ve Özkan, 2020). Tüm yaşam boyunca çocukların biyolojik, bilişsel, psikomotor, sosyal duygusal gelişimleri ve sağlıklı bakım için gereksinimlerinde anne-çocuk bütünü ile ele alınmakta ve aile bütünlüğü desteklenmektedir (Bozkurt ve Erdim,

KAYNAKÇA

- Avşar Kurnaz, Ş. (2009). *Türkiye’de çocuk yoksulluğu*, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Bozkurt, G. ve Erdim, L. (2019). Türkiye’de anne çocuk sağlığı durumu, *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 6(3), 575-582.
- Corcuff, P. (2009). *Bireycilik sorunu Stirner, Marx, Durkheim, Proudhon*, A. U. Kılıç (Çev.), Versus Kitap.
- Çavuşoğlu, H. (2015). Çocuk sağlığı sorunları ve hemşirenin rolü *I-II*, Sistem Ofset Basımevi.
- Ekti Genç, R. ve Özkan, H. (2020). *Ebeler için yenidoğan sağlığı ve hastalıkları* (2. Baskı), Anadolu Nobel Tıp Kitapevleri.
- Eurostat (2021). Live births and crude birth rate.
- ILO, Walk Free and IOM. (2022). International Labour Organization (ILO), Walk Free, and International Organization for Migration (IOM), *Global Estimates of Modern Slavery Forced Labour and Forced Marriage*, 46. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipecc/documents/publication/wcms_854733.pdf
- Karadoğan, U.C. (2019). “Çocuk ve çocukluk” kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4(7), 195-226.
- Khan, B. , Shah, S. and Gul, R. (2020) Conditional Cash Transfers: Expanding Higher Education through Social and Economic Support in Pakistan. *Open Journal of Social Sciences*, 8, 200-216. <https://doi.org/10.4236/jss.2020.81014>
- Kınacı, Ş. N. (2020). Çocuk yoksulluğu, *Journal of Social Sciences and Humanities*, 4(2), 81-87.
- Kızılkaya Beji, N. ve Partovi Meran, H. E. (2015). Kadın sağlığına genel bakış, N. Kızılkaya Beji (Edt.), *Hemşire ve ebelere yönelik kadın sağlığı ve hastalıkları*, Nobel Matbaacılık, 3-48.
- Kudubeş, İ. E., Akdeniz Kudubeş, A., ve Bektaş, M. (2017). Küreselleşmenin yarattığı yoksulluk: Çocuk Yoksulluğu, *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* (HEAD), 14(1), 79-85.
- Kulakaç, N. ve Aktuğ, C. (2023). Bebek/çocuk ölümü, Y. Mamur Işıkçı, N. Çalış ve A. Dirikoç (Edt.), *Disiplinler Arası Çocuk Hakları Ansiklopedisi* (ss. 50-54), Astana Yayınları.
- Öztürk, A. B. (2008). Çocuk yoksulluğunda yaşama, sağlık ve beslenme hakları, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 19(2), 67-80.
- Sertkaya Doğan, Ö. (2018).Türkiye’de 2040 ve 2060 nüfus projeksiyonlarına göre demografik fırsatlar, *The Journal of Turk-Islam World Social Studies*, 26-42. <https://doi.org/10.16989/TIDSAD.1578>
- Soysal, G., Özcan, C. ve Akın, A. (2022). Dünyada ve Türkiye’de kadın, anne ve çocuk sağlığının güncel durumu, *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 32(1), 3-13.
- Şener, D. K. ve Ocakçı, A. F. (2014). Yoksulluğun çocuk sağlığı üzerine çok boyutlu etkileri, *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 13(1), 57-68.

- Törüner, E. K. ve Büyükgönenç, L. (2017). Çocuk sağlığı temel hemşirelik yaklaşımları, Ankara Nobel Tıp Kitabevleri, 2-16.
- TÜİK (2022a). Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri (Yayımlanma tarihi: 08 Mayıs 2023).
- TÜİK (2022b). İstatistiklerle Çocuk (Yayımlanma tarihi: 18 Nisan 2023).
- TÜİK (2023a). Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, II. Çeyrek: Nisan - Haziran, 2023. (Yayımlanma tarihi: 31 Ağustos 2023).
- TÜİK (2023b). Doğum İstatistikleri, 2022. (Yayımlanma tarihi: 15 Mayıs 2023).
- TÜİK (2023c). Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2021. (Yayımlanma tarihi: 23 Şubat 2023).
- United Nations (2018). Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of slavery, including its causes and consequences, on her mission to Paraguay.
- United Nations (2023). Children and Armed Conflict, Child Recruitment and Use. <https://childrenandarmedconflict.un.org/six-grave-violations/child-soldiers/> (Aralık, 2023 tarihinde kaynağa erişilmiştir).
- UNICEF (2021). Türkiye-UNICEF İş Birliği Programı 2021 – 2025, Özet Yıllık Rapor. <https://www.unicef.org/turkiye/media/15806/file/UNICEF.pdf> (Kasım, 2023 tarihinde kaynağa erişilmiştir).
- UNICEF (2022). Türkiye Milli Komitesi Faaliyet Raporu. https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/2022_Faaliyet_Raporu.pdf (Kasım, 2023 tarihinde kaynağa erişilmiştir).
- UNICEF (2023). Under-five mortality. <https://data.unicef.org/topic/child-survival/under-five-mortality/> (Ocak, 2023 tarihinde yayımlanmış; Aralık, 2023 tarihinde kaynağa erişilmiştir).
- US Bureau of International Labor Affairs (2020). Child Labor and Forced Labor Reports. Congo, Democratic Republic of the (RDC). Moderate Advancement.
- Wang, D., Aubertin, C., Barrowman, N., Moreau, K., Dunn, S., Harrold, J. (2014b). Examining the effects of a targeted noise reduction program in a neonatal intensive care unit, *Archives of Disease in Childhood-Fetal and Neonatal Edition*, 99(3), F203-F208. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2013-304928>

2. BÖLÜM

ÇOCUK SAĞLIK HİZMETLERİ

Öğr. Gör. Elif DEMİR

Uşak Üniversitesi Ulubey MYO

GİRİŞ

Çocuk sağlığı, toplumların geleceğini şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Çocukların sağlıklı bir şekilde büyümeleri ve gelişmeleri, sadece bireysel sağlıkları için değil, aynı zamanda toplumun genel refahı ve sürdürülebilirliği açısından da kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, çocuk sağlığı hizmetleri, sağlık alanında özel bir vurgu ve önem gerektiren bir disiplindir.

Çocukluk dönemi, bireyin yaşamındaki en kritik evrelerden biridir ve sağlık hizmetlerinin bu dönemde etkin bir şekilde sunulması, hem çocukların sağlıklı bir yaşam sürmelerini hem de toplumların sağlık göstergelerini olumlu yönde etkilemeyi hedefler. Bu kitap bölümü, çocuk sağlığı hizmetlerine dair kapsamlı bir bakış sunmayı amaçlamaktadır.

Kitabın içeriği, çocuk sağlığının geniş yelpazesini kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Sağlık hizmeti kavramı, sağlık hizmetlerinin amacı, sunulan hizmetlerin özellikleri, sınıflandırılması, koruyucu sağlık hizmetleri, tedavi edici sağlık hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri ve çocuk sağlık hizmetleri başlıkları altında alt başlıklarla birlikte çocuk sağlığı hizmetleri kapsamlı olarak incelenecektir.

Yazarlar, çocuk sağlığı hizmetlerine dair güncel araştırmalar, pratik deneyimler ve önerilerle okuyuculara zengin bir kaynak sunmayı amaçlamaktadır. Kitabın, bu alanda çalışan sağlık profesyonelleri, eğitimciler, öğrenciler ve ilgili diğer paydaşlar için bir başvuru kaynağı olması beklenmektedir.

Çocuk sağlığına duyulan bu önemli odak, kitap boyunca sürdürülecek ve çocuklara yönelik sağlık hizmetlerine katkıda bulunacak olan herkesi bilgilendirmeyi ve ilham vermeyi amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdur, R. (2006). Sağlık sektörü temel kavramlar, Türkiye ve Avrupa Birliği'nde durum ve Türkiye'nin birliğe uyumu. (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş İkinci Baskı), Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Alamm, Z. (2023). Afetlerde sağlık hizmetleri kalitesinin gerçekliği. (Yüksek lisans tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi.
- Altay, A. (2007). Sağlık hizmetlerinin sunumunda yeni açılımlar ve Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, (64), 33-58.
- Alu, A. (2017). Sağlıkın temel kavramları. *Sağlık Yönetimi Dergisi*, 1(2), 33-41.
- Atlı, Y. ve Yücel, N. (2018). Sağlık kurumları, sağlık kurumlarında marka ve Elazığ ili sağlık sektörü. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 45-64.
- Ay, F. A. (2013). *Sağlık uygulamalarında temel kavramlar ve beceriler*. Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti.
- Aydınlı, B. (2022). *Sağlıkta dönüşüm programının sağlık hizmetleri açısından değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Baş, M. (2017). *Özel hastanelerde çağdaş yönetim anlayışı üzerine bir çalışma*. (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi.
- Buğdaycı, R., Şaşmaz, T., Aydın, S. (2001). Temel sağlık hizmetlerinin anlamı ve bütünlüğü. *Yeni Türkiye Dergisi*, 39(3), 174-182.
- Cevahir, E. (2016). *Türkiye'de sağlık sisteminin dönüşümü: Toplumsal yansımaya örnekleri*. Kibele Yayınları.
- Çakır, A. (2007). *Hasta güvenliği kültürü ile yönetim sistemi arasındaki ilişkinin analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Çelıkay, F., Gümüş, E. (2010). Türkiye'de sağlık hizmetleri ve finansmanı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 178-186.
- Del Sueldo, M., Martell-Claros, N., Abad-Cardiel, M., Zilberman, J. M., Marchegiani, R. and Fernández Pérez, C. (2018). Health perception in menopausal women. *International Journal of Women's Health*, 10, 655-661. <https://doi.org/10.2147/IJWH.S173891>.
- Döşkaya, İ. (2019). *Türkiye'de sağlıkta dönüşüm programının 2003- 2017 yılları arasında Türkiye'ye katkısının incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Duyar, Ş. (2021). *Sağlık hizmetlerinde kalite algısı: nitel bir araştırma*. (Yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi.
- Eren, N. (2000). *Sağlık yönetimine giriş*. Somgür Yayıncılık.
- Ergun, A. (2010). *Türkiye'de neoliberal politikalar doğrultusunda sağlıkta dönüşüm: Isparta-Burdur örnekleri*. (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Ergüden, M. (2015). *Sağlık kurumlarında hasta hakları kapsamında hasta memnuniyetsizliğini etkileyen faktörlerin analizi*. (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Eroğlu, S. (2023). *Sağlık hizmetleri sistemine çok boyutlu güven ve sağlık okuryazarlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi: Bir alan araştırması*. (Yüksek lisans tezi). Yozgat Bozok Üniversitesi.
- Ertaş, G. (2014). *Sağlık kurumlarında stratejik yönetim*. (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi.
- Esmail, N. (2014). *Health care lessons from Germany*. Lessons from Abroad A Series on Health Care Reform.
- Greensmith, L. (2013) Nurses' knowledge of and attitudes towards fever and fever management in one Irish children's hospital. *Journal of Child Health Care*, 17(3), 305-16. doi: 10.1177/1367493 512 461457.
- Hayran, O. (2019). Koruyucu hizmetler sağlık harcamalarını azaltabilir mi? *Journal of BSHR*, 3(3), 170-175.
- <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=13807> sitesinden 28.11.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Hunt, X., Carew, M. T., Braathen, S. H., Swartz, L., Chiwaula, M. and Rohleder, P. (2017). The sexual and reproductive rights and benefit derived from sexual and reproductive health services of people with physical disabilities in south africa: beliefs of nondisabled people. *Reproductive Health Matters*, 25(50), 66-79.
- Karabulut, K. ve Yapraklı, S. (2001). Sağlık hizmetlerinde algılanan kalite düzeyinin belirlenmesi – Erzurum'da bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1-2), 117-130.
- Kavak, B. ve Yılmaz, İ. (2003). Kritik olaylar tekniğinin otel işletmelerindeki hizmet kalitesinin ölçümü ve iyileştirilmesinde kullanılabilirliği: Servqual tekniği ile karşılaştırmalı bir değerlendirme. *DAÜ Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1-2), 13-35.
- Konca, İ. (2021). *Sağlık hizmetlerinde kalite standartlarının çalışan motivasyonu üzerindeki etkisinin belirlenmesi*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Kent Üniversitesi.
- Kuzhan, H. (2009), *Bir sağlık kuruluşunda hizmet kalitesinin ölçümü ve hasta memnuniyetini etkileyen faktörler*. (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Öcek, Z. ve Soyer, A. (2007). *Birinci basamak sağlık hizmetleri birikimimiz, 2000– 2004 Türkiye fotoğrafı*. Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Özaydın, L. ., Karaçul, F. E., Kayhan, N., Büyüköztürk, şener ., Karahan, S. ., & Simeonsson, R. J. (2021). Assessing needs of parents with children with disabilities in Turkey. *Psycho-Educational Research Reviews*, 10(3), 255–267. https://doi.org/10.52963/PERR_Biruni_V10.N3.16
- Öztürk, J. ve Erdal, M. (2014). *Ankara ili 2013 yılı sağlık çalışanına uygulanan şiddet olaylarının istatistiksel analizi*. Ankara.
- Pelander, T., Leino-Kilpi, H. and Katajisto, J. (2008). The quality of pediatrics nursing care: developing the child care quality at hospital instrument for children. *Journal of Advanced Nursing*, 65(2), 443-453.
- Prakash, B. (2010). Patient satisfaction. *Journal of Cutaneous and Aesthetic Surgery*, 3(3), 152.
- Resmi Gazete. (1995). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>
- Reynolds, G. L. and Fisher, D. G. (2020). The role of the medicaid expansion in the use of preventive health care services in California men. *American Journal of Men's*

- Health*, 14(1), 1557988320903193.
- Say, B. (2023). *Türkiye’de sağlık hizmetlerinin finansmanında ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri*. (Yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Somunoğlu, S. (2012). *Sağlık kurumları yönetimi 1*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Somunoğlu, S., Ağırbaş, İ., Tengilimoğlu, D., Çelik, Y., Erdem, R. ve Akbulut, Y. (2012). *Sağlık kurumları yönetimi-1*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- T. C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2019/18). *sağlık hizmet sunucularının basamaklandırılması genelgesi* Güncelleme Tarihi: 14/11/2019 <https://shgm.saglik.gov.tr/TR,58484/201918-saglik-hizmet-sunucularinin-basamaklandırılması-genelgesi.html>.
- Tandoğan, A. (2012), *Hastane hasta yatan katlarının iç mekân analizi: Adana örneği*. (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi.
- Tengilimoğlu, D., Işık, O. and Ablolat M. (2018). *Sağlık işletmeleri yönetimi*. (Gözden Geçirilmiş 9. Basım), Nobel Yayıncılık.
- Türk Tabipler Birliği. (2007). *Temel sağlık hizmetleri uluslararası konferansı bildirisi (Alma Ata)*. https://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&task=view&id=521&Itemid=36.
- Uyar Söyler, Y. (2019). *Sağlık hizmetleri ve kalite*. (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi.
- Uztutan, E. (2023). *Hastane öncesi acil sağlık hizmetleri personelinin iş sağlığı ve güvenliği hakkındaki bilgi düzeyinin iş kazaları ile ilişkisi: Ankara ili örneği*. (Yüksek lisans tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi,
- WHO. (2019). *Classifying health workers: mapping occupations to the international standard classification*. Geneva: World Health Organization; 2019. https://cdn.who.int/media/docs/default_source/healthworkforce/dek/classifying-health-workers.pdf?sfvrsn=7b7a472d_3&down_load=true.
- Yüksel, O. (2017). *Sağlık reformları sürecinde sağlık hizmetleri ve sağlık harcamaları: seçilmiş ülkeler ve Türkiye örneği*. (Yüksek lisans tezi). Namık Kemal Üniversitesi.

YAZAR ÖZGEÇMİŞİ

Elif Demir; 1985 Ankara doğumludur. 2004- 2008 yılları arasında Ankara Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi’ni bitirdikten sonra Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde Çocuk Gelişimi Programı Anabilim Dalı’nda tezli yüksek lisans eğitimini tamamlayarak alanda uzman olarak çalışmaya başlamıştır. Bir çocuk annesi olan yazar aynı zamanda Oyun Terapisi, Aile Danışmanlığı ve Yaratıcı Drama eğitimlerini de tamamlamıştır. Uşak Üniversitesi Ulubey MYO Çocuk Gelişimi Programı’nda öğretim görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir.

3. BÖLÜM

ÇOCUKLARIN BÜYÜME ve GELİŞİM SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER ve HASTANEDE YATMANIN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ GELİŞİMSEL ETKİLERİ

Öğr. Gör. Şerife CENGİZ
Uşak Üniversitesi Ulubey MYO

GİRİŞ

Çocukluk hayatın en kritik dönemlerinden biridir. Çocukların büyüme ve gelişim sürecini etkileyen etmenler o kadar çeşitlidir ki, genetik miraslarından çevresel faktörlere, beslenme alışkanlıklarından duygusal etkilere kadar uzanır. Ancak, bu etmenlerin arasında özellikle hastanede yatma deneyiminin çocukların gelişimi üzerindeki potansiyel etkileri önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık sorunları nedeniyle hastaneye yatmak, çocukların bu önemli dönemde karşılaştıkları birçok zorluğu beraberinde getirir. Çocuklar, hastanede tedavi gördükleri sırada sadece fiziksel iyileşme sürecinden geçmekle kalmaz, aynı zamanda duygusal ve sosyal gelişimleri de bu deneyimden etkilenebilir. Hastanede yatmanın çocuklar üzerindeki etkilerini anlamak, onları bu süreçte desteklemek için etkili stratejiler geliştirmenin ilk adımıdır. Bu bölümde, hastanede yatan çocukların yaşadığı stres, endişe ve korkuların yanı sıra sosyal izolasyonun, eğitim eksikliğinin, fiziksel sağlığına ve gelişimine etki eden hareket kısıtlılığının, beslenme ve uyku sorunlarının da göz önüne alındığı bir çerçeve sunulacaktır. Hastanede yatmanın çocukların gelişimi üzerindeki etkilerini anlama, bu deneyimi daha iyi yönetme ve çocukların sağlıklı bir şekilde büyüme süreçlerini sürdürmelerine destek olma konusunda bilgi sahibi olmak, toplumumuzun geleceğini şekillendirmek adına önemlidir. Bu bölüm çocuk sağlığı ve gelişimi alanında çalışan uzmanlara, öğrencilere ve ebeveynlere çocukların gelişimini ve hastanede yatma deneyimini daha derinlemesine anlama ve bu alandaki karmaşık konuları çözme becerilerini geliştirme fırsatı sunmayı hedeflemektedir.

KAYNAKÇA

- Ak, B. (2021). Kronik ve yaşamı tehdit edici/ölümcül hastalığı olan çocuk ve hemşirelik yaklaşımı. Z. Conk, Z. Başbakkal, H. Bal Yılmaz & B. Bolişik (Editörler), *Pediatric hemşireliği* içinde (s. 925-954). Akademisyen Yayınevi.
- Anggerainy, S. W., Wanda, D., & Nurhaeni, N. (2019). Music therapy and story telling: Nursing interventions to improve sleep in hospitalized children. *Comprehensive child and adolescent nursing*, 42(sup1), 82-89.
- Aras, E. (2021). Özel durumlarda çocuk ruh sağlığı. M. Fırat & Ç. Kaya Bağdaş (Editörler), *Çocuk psikolojisi ve ruh sağlığı* içinde (s. 51-70). Eğiten Kitap.
- Atay, G., Eras, Z. & Ertem, İ. (2011). Çocuk hastaların hastane yatışları sırasında gelişimlerinin desteklenmesi, *Çocuk Dergisi*, 11(1), 1-4. <http://doi.org/10.5222/j.child.2011.00>.
- Aydoğan, Y. , Özyürek, A. & Gültekin Akduman, G. (2015). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Vize.
- Başay, B. K., Başay, Ö., Ürüt, A., Hasmercan, B., Uysal, M., & Usul, B. E. (2020). Hastanede yatarak tedavi gören çocuklar: psikososyal uyumu etkileyen faktörler üzerine bir araştırma. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(4), 402-413.
- Başbakkal, Z., Sönmez, S. & Celasin, N. Ş. (2010). 3-6 Yaş grubu çocuğun akut bir hastalık nedeniyle hastaneye yatışa karşı davranışsal tepkilerinin belirlenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 456-467.
- Beebe, D. W. (2011). Cognitive, behavioral, and functional consequences of inadequate sleep in children and adolescents. *Pediatric Clinics*, 58(3), 649-665.
- Bell, J. F., & Zimmerman, F. J. (2010). Shortened nighttime sleep duration in early life and subsequent childhood obesity. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 164(9), 840-845.
- Berk, L. (2013). Çocuk gelişimi, (B. Onur & A. Dönmez, Çev.) *İmge Kitapevi*.
- Bevan, R., Grantham-Hill, S., Bowen, R., Clayton, E., Grice, H., Venditti, H. C., ... & Hill, C.v. M. (2019). Sleep quality and noise: comparisons between hospital and home settings. *Archives of Disease In Childhood*, 104(2), 147-151.
- Beyazıt, U. & Bütün Ayhan, A. (2019). Hasta çocukların ruhsal özellikleri ve hasta çocuğa yaklaşım. A. Bütün Ayhan (Ed.), *Hasta çocukların gelişimi ve eğitimi* içinde (s.58-78). Anadolu Üniversitesi.
- Beydağ, K. D., Çiftçi, S., Baykal, D. Ç., & Karaman, K. (2023). Hastanede yatan kanser tanılı çocukların annelerinin ve bakım veren hemşirelerin çocuğun eğitim süreçlerine ilişkin görüşleri. *Ağrı Tıp Fakültesi Dergisi*, 1(2), 30-34.
- Bsiri-Moghaddam, K., Basiri-Moghaddam, M., Sadeghmoghaddam, L., & Ahmadi, F. (2011). The concept of hospitalization of children from the view point of parents and children. *Iranian Journal of Pediatrics*, 21(2), 201.
- Bulut, Ş. (2018). Fiziksel gelişim. N. Aral (Ed.), *Çocuk gelişimi* içinde (s. 26-56). Anadolu Üniversitesi.
- Caleffi, C. C. F., Rocha, P. K., Anders, J. C., Souza, A. I. J. D., Burciaga, V. B., & Serapião, L.

- D. S. (2016). Contribution of structured therapeutic play in a nursing care model for hospitalised children. *Revista Gaucha de Enfermagem*, 37. <http://dx.doi.org/10.1590/1983->
- Cavkaytar, A. (2019). *Çocuk gelişimine ilişkin temel kavramlar*. A. Cavkaytar (Ed.), Çocuk gelişiminde atipik ve normal gelişim içinde (s. 2-24). Anadolu Üniversitesi.
- Cimete, G., Kuşuoğlu, S. & Dede Çınar, N. (2021). Çocuk hastalık ve hastane ortamı Conk Z. Başbakkal Z. Bal Yılmaz H. & Bolışık B. (Editörler), *Pediatric hemşireliği* içinde,(s.105-145). Akademisyen Kitapevi.
- Cirhinlioğlu, F.G. (2015). Çocuk gelişimi ve Ruh sağlığı. Nobel Akademik.
- Çakır, G., & Altay, N. (2021). Kronik hastalığı olan çocukların bakımında okul hemşiresinin görev ve sorumlulukları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 14(1), 55-61.
- Çamur, Z. (2017). *Hastanede yatan çocuğun bakımına ebeveyn katılımının ebeveyn memnuniyetine, ebeveyn ve çocuk anksiyetesine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi.
- Çavuşoğlu, H. (2013). Çocuk sağlığı hemşireliği. H. Çavuşoğlu (Ed.) Sistem Ofset.
- Çingiloğlu, P. (2023). Çocuk gelişimcilerin hastaneye hazırlayıcı eğitim programları ile ilgili görüşlerinin ve kullanım durumlarının incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Çelebi, A., AYTEKİN, A., KÜÇÜKOĞLU, S., & ÇELEBİOĞLU, A. (2015). Hastanede yatan çocuk ve oyun. *Journal of Dr Behcet Uz Children's Hospital*, 5(3): 156– 160.
- Çöp, E., Dinç, G. Ş., & Kültür, S. (2016). Kronik hastalığı olan çocukların annelerinde baş etme becerilerinin psikiyatrik belirtiler ile ilişkisi: bir ön çalışma. *Journal Of Pediatric Disease / Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 10 (3).
- Díaz-Rodríguez, M., Alcántara-Rubio, L., Aguilar-García, D., Pérez-Muñoz, C., Carretero-Bravo, J., & Puertas-Cristóbal, E. (2021). The effect of play on pain and anxiety in children in the field of nursing: A systematic review. *Journal of pediatric nursing*, 61, 15-22.
- Dikmen, O. (2012). *Children's hospital schools as social environments and their effects on healing and well-being: case study in İzmir behçet uz children's hospital school*. (Unpublished master's thesis). İzmir University.
- Dabbagh, F.Z. (2023). *Çocuk hastanelerinde terapötik mekânlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Deniz, Ü. (2015). Okul öncesi dönemde büyüme ve gelişme. Ü. Deniz & Ö.R. Önder (Editörler), *Anne çocuk sağlığı ve ilk yardım içinde* (s. 129-149). Nobel Akademik.
- Durmuşoğlu, M. C. (2018). Çocukta gelişim ve öğrenme. Z.F. Temel & N. Aral (Editörler), *Gelişimsel destek programları: tanımlar ve programlar içinde* (s.136-176). Hedef.
- Durmaz, N. (2021). Sağlık sorunu olan çocuklar D. Erol (Ed), *Erken çocukluk döneminde dezavantajlı çocuklar içinde* (s. 217-241). Eğiten Kitap.
- Durualp, E., Kara, F. N., Yılmaz, V., & Alabeyoğlu, K. (2010). Kronik hastalığı olan ve olmayan çocukların ve ebeveynlerinin görüşlerine göre yaşam kalitelerinin karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 63(2), 55-63.
- Durualp, E., Çiçenoğlu, S., Mümüneoğlu, S., Kalkanlı, G., & Altuntaş, Z. (2012). Hastanede yatmış olan okul öncesi dönem çocuklarının yaptıkları resimlerin incelenme-

- si. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 249-260.
- Er Sabuncuoğlu, M. (2021). Genetik, çevre, gelişim. F. Turan & A.İ. Yükselen (Editörler), *Bebeklik döneminde gelişim içinde* (s. 80-100). Hedef.
- Erondu, A. I., Orlov, N. M., Peirce, L. B., Anderson, S. L., Chamberlain, M., Hopkins, K., ... & Arora, V. M. (2019). Characterizing pediatric inpatient sleep duration and disruptions. *Sleep medicine*, 57, 87-91.
- Fisher, JM., Broome, EM. (2011). Parent-Provider communication during hospitalization. *Journal of Pediatric Nursing*, 26, 58-69.
- Güler, S., Yavaş Çelik, M. , Çetin, B., Hıyamlıoğlu, M. N., Acar, M., Akbayram, S., Ören A.C. & Pekpak, E. (2023). Onkolojik hastalığı olan okul çağı çocukların hastalık ve hastaneye yatmaya ilişkin endişe kaynaklarının belirlenmesi. *Göbeklitepe Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(13), 36-43. <http://dx.doi.org/10.55433/gsbdb.214>.
- Gündüz, S., Yüksel, S., Aydeniz, G. E., Aydoğan, R. N., Türksoy, H., Dikme, İ. B. & Efendiler, İ. (2016). Çocuklarda hastane korkusunu etkileyen faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 56, 161–168.
- Gürsoy, F. & Özarslan, H. (2018). Çocuk gelişimine giriş. N. Aral (Ed.), *Çocuk gelişimi içinde* (s. 2-24). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güzelakçakaya, S. (2023). *Acil servise ateş şikâyeti ile başvuran 0-5 yaş arası çocuklara yapılan ev ziyaretlerinin büyüme gelişmeye ve tekrar hastaneye başvurmaya etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Harran Üniversitesi.
- Helms, A. S., Schmiegelow, K., Brok, J., Johansen, C., Thorsteinsson, T., Simovska, V., & Larsen, H. B. (2016). Facilitation of school re-entry and peer acceptance of children with cancer: a review and meta-analysis of intervention studies. *European journal of cancer care*, 25(1), 170-179.
- Herbert, A. R., De Lima, J., Fitzgerald, D. A., Seton, C., Waters, K. A., & Collins, J. J. (2014). Exploratory study of sleeping patterns in children admitted to hospital. *Journal of paediatrics and child health*, 50(8), 632-638.
- Hsieh, Y. C., Liu, H. T., & Cho, Y. H. (2012). Reducing fear in preschool children receiving intravenous injections. *Hu Li Za Zhi*, 59(3), 79.
- İnaç Yılmaz, B. (2020). *4-6 yaş grubu çocuklarda periferik kat eter uygulamasının oyuncak bez bebek üzerinde anlatımının korku, anksiyete ve ağrı üzerine etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi) Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- İnce, C. (2018). Çocuklarda hastalık ve ölüm. O. B. Dursun (Ed.), *Çocuk psikolojisi ruh sağlığı içinde* (s. 272 -290). Atatürk Üniversitesi.
- Kahraman, M. (2019). İlkokula giden çocuklarda kronik hastalık görülme sıklığı ve öğretmenlerin yaklaşımlarının belirlenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi.
- Kamışlı, H., Yanpar Yelken, T. & Akay, C. (2013). Hastane okullarının mevcut durumuna ilişkin öğretmen görüşleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 321-351.
- Karaaslan, B.T. , Beyazıt, U. & Bütün Ayhan, A. (2019). Gelişimsel dönemler açısından hasta çocuklar ve hastane ortamının düzenlenmesi. A. Bütün Ayhan (Ed.), *Hasta çocukların gelişimi ve eğitimi içinde* (s.26-56). Anadolu Üniversitesi.
- Kaş Alay, G. (2023). Kronik hastalıkların çocuk ve aile üzerine etkileri. Kastamonu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi (KÜSBFD), 2(1), 40-50.

- Kelo, M., Eriksson, E., Eriksson, I. (2013). Perceptions of patient education during hospital visit- described by school-age children with a chronic illness and their parents. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 27, 894-904.
- Koukourikos, K., Tzeha, L., Pantelidou, P., & Tsaloglidou, A. (2015). The importance of play during hospitalization of children. *Materia socio-medica*, 27(6), 438.
- Krull, K. R., Hardy, K. K., Kahalley, L. S., Schuitema, I., & Kesler, S. R. (2018). Neuro-cognitive outcomes and interventions in long-term survivors of childhood cancer. *Journal of Clinical Oncology*, 36(21), 2181.
- Layte, R., & McCrory, C. (2013). Paediatric chronic illness and educational failure: the role of emotional and behavioral problems. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 48, 1307-1316.
- Legg, M. J. (2011). What is psychosocial care and how can nurses better provide it to adult oncology patients. *Australian Journal of Advanced Nursing*, 28(3), 61-67.
- Lemos, I. C. S., Silva, L. D., Delmondes, G. D. A., Brasil, A. X., Santos, P. L. F., Gomes, E., & Kerntop, M. R. (2016). Therapeutic play use in children under the venipuncture: a strategy for pain reduction. *American Journal of Nursing Research*, 4(1), 1-5.
- Lerwick, J. L. (2013, August). Psychosocial implications of pediatric surgical hospitalization. In *Seminars in pediatric surgery* (22)3, 129-133.
- Li, W. H., C., Chung, J. O. K., Ho, K. Y., & Kwok, B. M. C. (2016). Play interventions to reduce anxiety and negative emotions in hospitalized children. *BMC pediatrics*, 16(1), 1-9.
- Meltzer, L. J., Davis, K. F., & Mindell, J. A. (2012). Patient and parent sleep in a children's hospital. *Pediatric nursing*, 38(2).
- Memaj, M. (2011). Emotional and psycho-social effects of the hospitalized children in the pediatrics of Tirana. *European Scientific Journal*, 17, 44-5.
- Merck, T. & McElfresh, P. (2013). Family-centered care of the child during illness and hospitalization. M.J. Hockenberry & D. Wilson (Eds.), *Wong's essentials of pediatric nursing* içinde (pp. 631-634). Elsevier.
- Obaid, K. B. (2015). Psychosocial impact of hospitalization on ill children in pediatric oncology wards. *IOSR Journal of Nursing and Health Science*, 4(3), 72-78.
- Oğuz Güner, Y. (2020). Kronik hasta çocuklarda terapötik hikâyenin kullanımı. *İzlek Akademik Dergi*, 3(1), 17-33.
- Orçan Kaçan, M. (2019). Fiziksel gelişim. E. Arslan (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim* içinde (s.51-67). Eğiten Kitap.
- Özdemir, A., & Kürtüncü, M. (2017). Use of distraction techniques on during the invasive processes of pediatric patients. *Health and Medical Sciences*, 24, 48-60.
- Parlaz, E. A., Tekgül, N., Karademirci, E., & Öngel, K. (2012). Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Turkish Family Physician*, 3(2), 10-16.
- Patel, S. K., Johansen, C., Gold, A. O., Delgado, N., Xu, S., & Dennis, J. (2020). Social-ecological predictors of school functioning in Hispanic children treated for cancer with central nervous system-directed therapies. *Pediatric Blood & Cancer*, 67(10), e28320.
- Pérez de Heredia, F. P., Garaulet, M., Gómez-Martínez, S., Díaz, L. E., Wärnberg, J., Androustos, O., ... & HELENA Study Group. (2014). Self-reported sleep duration, white blood cell counts and cytokine profiles in European adolescents: the HEL-

- ENA study. *Sleep Medicine*, 15(10), 1251-1258.
- Pinhão, C. S. F. (2016). *Children's Hospitals: the role of architecture in children's recovery and development*. (Unpublished master's thesis). Técnico Lisboa.
- Polat, S. (2018). Büyüme ve gelişme. A. Gürol (Ed.). *Çocuk gelişimi - i içinde* (s. 4-29). Atatürk Üniversitesi.
- Rokach, A. (2016). Psychological, emotional and physical experiences of hospitalized children. *Clin Case Rep Rev*, 2(4), 399-401.
- San Bayhan, P., & Artan, İ. (2011). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Kültür.
- Selbes, M., Manav, G., & Muslu, G. K. (2021). Hastanede yatan çocuğun psikososyal belirtilerinin çocuğa ait bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24(4), 420-428.
- Seval, M. & Kurt, A. (2019). Duygusal zekâ düzeyinin çocuklarda hastanede yatmaya bağlı psikososyal semptomlar üzerindeki etkisi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 743-762.
- Silva, S. G. T. D., Santos, M. A., Floriano, C. M. D. F., Damião, E. B. C., Campos, F. V. D., & Rossato, L. M. (2017). Influence of Therapeutic Play on the anxiety of hospitalized school-age children: Clinical trial. *Revista brasileira de enfermagem*, 70, 1244-1249.
- Stickland, A., Clayton, E., Sankey, R., & Hill, C. M. (2016). A qualitative study of sleep quality in children and their resident parents when in hospital. *Archives of disease in childhood*, 101(6), 546-551.
- Şermet, M. B., & Özyazıcıoğlu, N. (2023). Hastanede yatan süt çocuklarının uyku alışkanlıkları ve uyku sorunlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi: tanımlayıcı ve ilişki arayıcı araştırma. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 15(3).
- Taşdemir Akkavak, D., & Sarıkaya Karabudak, S. (2019). Hastanede yatan okul çağı çocukların hemşireyi ve hastaneyi algılama durumlarının incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12(1), 46-56.
- Tepeli, K. (2017). Fiziksel gelişim. M.E. Deniz (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim içinde* (s.54-87). Pegem Akademi.
- Topan, A., & Taşdelen, Y. (2023). Çocuk yoğun bakımda yatan çocuğun ve ailenin bakım yönetimi. E. Ketten (Ed.), *Sağlık & Bilim 2022: Hemşirelik-IV içinde* (s. 43-58). Efe Akademi.
- Törüner, E. K., & Büyükgönenç, L. (2023). *Çocuk sağlığı: temel hemşirelik yaklaşımları* (3. Baskı). Nobel Tıp Kitapevi.
- Trawick Swith, J. (2013). Erken çocukluk döneminde gelişim: çok kültürlü bir bakış açısı. (B. Akman, Çev.). Nobel Akademik.
- Uğur, T. B., Güleç, A. S., & Elli, M. (2022). Hastaneye yatan pediatrik hastalar için oyunun önemi. *Ümraniye Pediatri Dergisi*, 2(2).
- Ünver, S., & Yıldırım, M. (2013). Cerrahi girişim sürecinde çocuk hastaya yaklaşım. *Güncel Pediatri*, 11(3), 128-133.
- Üstün, G., Erşan, E. E., Kelleci, M., & Turgut, H. (2014). Hastanede yatan çocuklarda psikososyal semptomların bazı incelenmesi değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 36, 25-33.
- Wilson, E.M., Megel, E.M., Enenbach, L., Carlson, L.K. (2010). The voices of children: stories about hospitalization. *Journal of Pediatric Health Care*, 24(2), 95-102.

- Yayan, E. H., & Zengin, M. (2018). Çocuk kliniklerinde terapötik oyun. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 226-233.
- Yıldız Akkuş, S. & Bütün Ayhan, A. (2018). Kronik hastalığı olan çocukların davranışlarının ve yaşam kalitelerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 14, 129-135. <http://doi.org/10.12956/tjpd.2018.394>.
- Yılmaz Bolat, E. (2018). Süreğen hastalığı olan çocuklar ve hastane okulları. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(218), 163-186.
- Yılmaz Y, Yıldız S & Şahinöz A (2019). Hasta çocuklara yönelik eğitim düzenlemeleri, A. Bütün Ayhan (Ed.), *Hasta çocukların gelişimi ve eğitimi* içinde (s. 162-183). Anadolu Üniversitesi.
- Yücesoy Özkan, Ş. (2019). *Büyüme ve motor gelişim*. A. Cavkaytar (Ed.), Çocuk gelişiminde atipik ve normal gelişim içinde (s.50-76). Anadolu Üniversitesi.

4. BÖLÜM

Çocuğun Hastane Ortamına Hazırlanması

Doç. Dr. Esin SEZGİN

Mudanya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

GİRİŞ

Çocukluk dönemi, bireyin gelişiminde kritik bir aşamadır. Ancak, bazı durumlarda bu süreç, hastalıklar, patolojiler, ağrılı ve invaziv prosedürler, travmalar veya uzun süreli hastanede yatışlar gibi olumsuz olaylarla kesintiye uğrayabilir (Gordiona-láñez ve diğerleri, 2020). Özellikle erken çocukluk döneminde hastalık, hastane ziyareti ve hastaneye yatış çocuklar için korkutucu bir deneyimdir (Burns-Nader & Hernandez-Reif, 2016; Delvecchio ve diğerleri, 2019; Gültekin & Baran, 2005; Kaminski, Pellino & Wish, 2002; Jeyamurugan & Basak, 2020). Bu deneyim, çocuğun yaşı, bilişsel ve duygusal özellikleri, mizacı, önceki hastane deneyimleri, hastalığın algılanma şekli, bilinmezlik, ayrılıklara tepkiler, hastalığın etkileri gibi bir dizi faktörden etkilenebilir. Çocukların ebeveynlerinden, günlük rutinlerinden ve güvenli ev ortamından uzaklaşması, yaşam tarzlarında değişikliklerin ortaya çıkması, tanıdık olmayan görüntü, ses ve kişilerin varlığı, ağrı ve işlem korkusu, normal yaşamdan uzaklaşma hastanede yatan çocuklarda stres ve kaygıyı tetikleyebilir (Kaminski, Pellino & Wish 2002; Burns-Nader & Hernandez-Reif, 2016) ve hastaneye yatma ve tedavi görmeye bağlı olarak fiziksel ve duygusal zorluklar yaşayabilirler. Çocukların hastaneye yatışı sırasında ve sonrasında gösterdikleri tepkiler arasında endişe, regresyon, bağlanma sorunları, aşırı hareketlilik, yalnız kalmak isteği gibi davranışlar bulunmaktadır (Li ve diğerleri, 2016). Bu davranış problemlerinin azaltılması için çocukların ve ailelerinin hastaneye, tedaviye ve girişimlere hazırlanması önemlidir. Bu hazırlık sürecinde güven oluşturmak, çeşitli yöntem ve teknikler kullanarak bilgi vermek, duygularını ifade etmeye teşvik etmek ve başa çıkma becerilerini geliştirmek amaçlanır.

Hastane ortamı hem çocuklar hem de aileler için bir krize dönüşebilir. Çocukların tedavi süreci, hastaneye yatış ve hastalıkla başa çıkma deneyimi, genellikle aile dinamiklerini etkileyen zorlayıcı bir süreçtir. Hastalığa ilişkin belirsizlik, çocuklarda bağımsızlık kaybı, gelecek planlarının bozulması ve gelişim süreçlerinin kesintiye uğraması gibi algılanabilir. Aileler, belirsizlikle başa çıkarken duygusal ve pratik zorluklarla karşılaşabilir. Bu nedenle, hasta çocuğun ve ailenin hastane yaşantısına hazırlanması için etkili destek ve stratejilerin geliştirilmesi önemlidir. Aileler, çocuklarını en iyi tanıyan kişiler olmaları nedeni ile hastane hazırlığı sürecinde önemli bir rol oynarlar. Ayrıca, sağlık personeli, çocukların gelişimsel özelliklerini ve ihtiyaçlarını anladıkları için bu süreçte önemli bir destek sağlar. Bu nedenle, aile ve sağlık personeli iş birliği, hastane yaşantısına hazırlık sürecinde kritik bir öneme sahiptir.

Hastane ortamının çocuklar için hazırlanması, çocukların kaygılarını en aza indirmek, rahatlamalarını sağlamak ve tedavi süreçlerine olumlu bir bakış açısıyla yaklaşmalarını desteklemek açısından önemlidir (Barkey & Stephens, 2000). Hastanede çocuğa yönelik olarak oluşturulan ortamlarda uygulanan

oyun, sanat, müzik, edebiyat vb. etkinlikler, çocukların hastaneye yatışları ile ortaya çıkan stres kaynakları ve çatışmalarla baş etmelerini, kaygıyı yönetmelerini ve yeni çözümleri prova etmelerini sağlamaktadır (Kaminski, Pellino & Wish 2002). Kaygıyı azaltmaya ve baş etme becerilerini geliştirmeye yardımcı olmak için gelişimsel olarak uygun oyun ve sanat etkinliklerinin yanı sıra, hayvan destekli terapi gibi yeni programlar artık her yaştan pediatrik hasta için kullanılmaktadır (Jeyamurugan & Basak, 2020). Bu bağlamda, ocuk dostu tasarımlarla süslenmiş renkli odalar, oyun alanları ve oyuncaklar çocukların rahatlamasına katkı sağlamalıdır. Bilgilendirici kitapçıklar, resimli hikayeler ve videolar aracılığıyla çocuklara tedavi süreçleriyle ilgili basit ve anlaşılır bilgiler sunulmalıdır. Hastanede oyun alanları veya oyun odaları oluşturarak çocuklara oyun oynama fırsatı tanınmalı, ayrıca hasta odalarında eğlence araçları bulundurularak çocukların keyifli zaman geçirebilmeleri sağlanmalıdır. Hastane personeli, çocuklarla empatik bir iletişim kurmalı ve onları rahatlatıcı bir dil kullanarak bilgilendirmelidir. Ailelere ayrı dinlenme alanları veya odaları sağlanarak onların da çocuklarının tedavisi sürecinde daha rahat hissetmelerine destek olunmalıdır. Ayrıca, ocuklar için hastane ortamına yönelik eğitim ve hazırlık programları düzenlenmeli, sanat ve müzik terapisi gibi etkinliklerle çocukların kendilerini duygusal açıdan ifade etmelerine katkı sağlanmalıdır. Hasta hakları ve katılım konularında bilgilendirme yapılmalı, hastanede hasta palyaçoları veya eğlence programları aracılığıyla çocuklara moral destek sağlanmalıdır. ocuk dostu bir atmosfere sahip olan hastane ortamı, çocukların stresini azaltabilir ve tedavi sürecine olumlu bir şekilde etki edebilir.

KAYNAKÇA

- Aleksejeva, V., Dovbenko, A., Kroiča, J., & Skadiņš, I. (2021). Toys in the playrooms of children's hospitals: a potential source of nosocomial bacterial infections?. *Children*, 8(10), 914. <https://doi.org/10.3390/children8100914>
- Ashcraft, L.E., Asato, M., Houtrow, A.J., Kavalieratos, D., Miller, E., & Ray, K. (2019). Parent empowerment in pediatric health care settings: A systematic review of observational studies. *Patient*, 12(2), 199-212. <https://doi.org/10.1007/s40271-018-0336-2>
- Avila-Aguero, M. L., German, G., Paris, M. M., Herrera, J. F., & Safe Toys Study Group. (2004). Toys in a pediatric hospital: are they a bacterial source?. *American journal of infection control*, 32(5), 287-290. <https://doi.org/10.1016/j.ajic.2003.10.018>
- Baerg, S. (2003). Sometimes there just aren't any words: Using expressive therapy with adolescents living with cancer. *Canadian Journal of Counselling*, 37(1), 65-74.
- Barkey, M. E., & Stephens, B. (2000). Comfort measures during invasive procedures: The role of the child life specialists. *Child Life Focus*, 2(1), 1-4
- Başbakkal Z., Sönmez, S., Celasin N. Ş. & Esenay, F. I (2010). 3-6 yaş grubu çocuğun akut bir hastalık nedeniyle hastaneye yatışa karşı davranışsal tepkilerinin belirlenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 457-468.
- Boztepe, H., Çınar, S., & Ay, A. (2017). School-age children's perception of the hospital experience. *Journal of Child Health Care*, 21(2), 162-170. <https://doi.org/10.1177/1367493517690454>
- Bray, L., Appleton, V., & Sharpe, A. (2019). If I knew what was going to happen, it wouldn't worry me so much: Children's, parents' and health professionals' perspectives on information for children undergoing a procedure. *Journal of Child Health Care*, 23(4), 626-638. <https://doi.org/10.1177/1367493519870654>
- Burdette, H. L., & Whitaker, R. C. (2005). Resurrecting free play in young children: looking beyond fitness and fatness to attention, affiliation, and affect. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 159(1), 46-50.
- Burns-Nader, S., & Hernandez-Reif, M. (2016). Facilitating play for hospitalized children through child life services. *Children's Health Care*, 45(1), 1-21. <https://doi.org/10.1080/02739615.2014.948161>
- Carpenter, K. H. (1998). Developing a pediatric patient/parent hospital preparation program. *AORN journal*, 67(5), 1042-1046.
- Chrisler, A.J., Claridge, A.M., Staab, J., Danies, S.R., Vaden, V., & McTaggart, D. (2021). Current evidence for the effectiveness of psychosocial interventions for children undergoing medical procedures. *Child Care Health Developments*, 47(1), 782-793. <https://doi.org/10.1111/cch.12900>
- Cihangir Altay N. (2008). Çocuklarda ameliyat öncesi hazırlık. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 68-76.
- Costa, T. S., & Morais, A. C. (2017). Child hospitalization: child living from graphical representations. *Rev. enferm. UFPE on line [Internet]*, 358-67. <https://doi.org/10.1007/s40271-018-0336-2>

- org/10.5205/reuol.7995-69931-4-SM.1101sup201715
- Çelebi A., Aytekin A., Küçüköğlü S. & Çelebioğlu A. (2015). Hastanede Yatan Çocuk ve Oyun. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 5(3), 156-160.
- Çelikol, Ş., Büyük, E.T., & Yıldızlar, O. (2021). Children's pain, fear, and anxiety during invasive procedures. *Nursing Science Quarterly*, 32(3), 3-12. <https://doi.org/10.1177/089431841984539>
- Delvecchio, E., Salcuni, S., Lis, A., Germani, A., & Di Riso, D. (2019). Hospitalized children: Anxiety, coping strategies, and pretend play. *Frontiers in Public Health*, 7(1), 1-8. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2019.00250>
- Diaz-Rodrigues, M., Alcantara-Rubio, L., Aguilar-Garcia, D., Perez-Munoz, C., Carretero-Bravo, J., & Puertas-Cristobal, E. (2021). The effect of play on pain and anxiety in children in the field of nursing: A systematic review. *Journal of Pediatric Nursing*, 61(1), 15-22. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2021.02.022>
- Dionigi, A., Sangiorgi, D., & Flangini, R. (2014). Clown intervention to reduce preoperative anxiety in children and parents: a randomized controlled trial. *Journal of health psychology*, 19(3), 369-380. <https://doi.org/10.1177/1359105312471567>
- Ford, K., Courtney-Pratt, H., & FitzGerald, M. (2012). Post-discharge experiences of children and their families following children's surgery. *Journal of Child Health Care*, 16(4), 320-330. <https://doi.org/10.1177/1367493512448129>
- Foster, M., Whitehead, L., Arabiat, D., & Frost, L. (2018). Parents' and staff perceptions of parental needs during a child's hospital admission: An Australian study. *Journal of Pediatric Nursing*, 43(2018), 2-9. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2018.06.013>
- Francischinelli, A.G.B., Almeida, F.A., & Fernandes, D.M.S.O. (2012). Routine use of therapeutic play in the care of hospitalized children: Nurses' perceptions. *Acta Paulista de Enfermagem*, 25(1), 18-23. <https://doi.org/10.1590/S0103-21002012000100004>
- Franck, L., & O'Brien, K. (2019). The evolution of family-centered care: From supporting parent-delivered interventions to a model of family-integrated care. *Birth Defects Research*, 111(2), 1044-1059. <https://doi.org/10.1002/bdr2.1521>
- Godino-lanez, M.J., Martos-Cabrera, M.B., Suleiman-Martos, N., Gomes-Urguiza, J.L., Vargas-Roman, K., Jimenez, M.J., & Garcia, L.A. (2020). Play therapy as an intervention in hospitalized children: A systematic review. *Healthcare*, 8(1), 1-12. <https://doi.org/10.3390/healthcare8030239>
- Goldstein, J. (2012). *Play in Children's Development, Health and Well-being*. Bressels: TIE.
- Godino-láñez, M. J., Martos-Cabrera, M. B., Suleiman-Martos, N., Gómez-Urquiza, J. L., Vargas-Román, K., Membrive-Jiménez, M. J., & Albendín-García, L. (2020). Play therapy as an intervention in hospitalized children: a systematic review. In *Healthcare* (Vol. 8, No. 3, p. 239). Multidisciplinary Digital Publishing Institute
- Göksu, F. (2017). *Çocuklarda venöz kan alımı sırasında kullanılan sanal gerçeklik gözlüğünün hissedilen ağrı üzerine etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi
- Gündüz, S., Yüksel, S., Aydeniz, G. E., Aydoğan, R. N., Türksoy, H., Dikme, İ. B., & Efen-diler, İ. (2016). Çocuklarda hastane korkusunu etkileyen faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 59(4), 161-168.
- Handayani, A., & Daulima, C. (2020). Parental presence in the implementation of

- atraumatic care during children's hospitalization. *Pediatric Reports*, 12(1), 86-93. <https://doi.org/10.4081/pr.2020.8693>
- Helvacı, A. (2019). Çocukların hastane korkularını yenmede sanatsal etkinliklerin rolü. *Görünüm*, 5(5/6), 24-30.
- Hendon, C. & Bohon, L. M. (2008). Hospitalized children's mood differences during play and music therapy. *Child: Care, Health and Development*, 34(2), 141-144.
- Erçin, E., & Çetinkaya, S. (2019) Resim Çizdirme Çocuğun Hastane Deneyimlerini Ve Onu Nasıl Etkilediğini Anlamanın Yolu Mudur?. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*, 2(1), 61-75.
- İnal, S. & Canbulat, N. (2015). Çocuklarda işlemsel ağrı yönetiminde dikkati başka yöne çekme yöntemlerinin kullanımı. *Güncel Pediatri*, 13(2), 116-121. <https://doi.org/10.4274/jcp.29292>
- İnal-Emiroğlu F.N. ve Pekcanlar Akay, A. (2008). Kronik hastalıklar, hastaneye yatış ve çocuk. *DEU Tıp Fakültesi Dergisi*, 22(2), 99-105.
- Jeyamurugan, K., & Basak, R. (2020). Child Life Specialists in Pediatric Hospital Care. *OBM Integrative and Complementary Medicine*, 5(3), 1-1, . <https://doi.org/10.21926/obm.icm.2003034>
- Jensen, C.S., Jackson, K., Kolbaek, R., & Glasdam, S. (2012). Children's experiences of acute hospitalisation to a paediatric emergency and assessment unit: A qualitative study. *Journal of Child Health Care*, 16(3), 263-273. <https://doi.org/10.1177/1367493511431071>
- Kaminski, M., Pellino, T., & Wish, J. (2002). Play and pets: The physical and emotional impact of child-life and pet therapy on hospitalized children. *Children's Health Care*, 31(4), 321-335.
- Keskin, A. D. (2021). Çocuk hastanelerinde kitapların kullanımı. *Anasay*, (17), 299-314. <https://doi.org/10.33404/anasay.964823>
- Kıran, B., Çalık, C., & Esenay, F. I. (2013). Terapotik oyun: hasta çocuk ile iletişimin anahtarı. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-10. https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000038
- Koç, S. (2011). Hastane palyaçolarının ameliyat öncesi dönemdeki çocuklar ve ebeveynlerinin anksiyete düzeylerine etkisinin belirlenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 8(3), 26-31.
- Kuğuoğlu, S., & Tanır, M. K. (2006). Gelişim dönemlerine göre oyunun terapötik kullanımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 22(1), 293-304.
- Li, W.H.C., Chung, J.O.K., Ho, K.Y., & Kwok, B.M.C. (2016). Play interventions to reduce anxiety and negative emotions in hospitalized children. *BMC Pediatrics*, 16(4), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12887-016-0570-5>
- Macindo, J. R. B., Macabuag, K. R., Macadangdang, C. M. P., Macaranas, M. V. S., Macarilay, M. J. J. T., Madriñan, N. N. M., & Villarama, R. S. (2015). 3-D storybook: effects on surgical knowledge and anxiety among four-to six-year-old surgical patients. *AORN Journal*, 102(1), 62-e1-e10. <https://doi.org/10.1016/j.aorn.2015.05.018>
- Meentken, M.G., Ende, J.V.D., Canho, R., Beynum, I.M., Aendekerk, E.W.C., Legerstee, J.S., Lindauer, R.J.L., Hillegers, M.H.J., Helbing, W.A., Moll, H.A., & Utens, E.M.W.J. (2021). "Psychological outcomes after pediatric hospitalization: The role of trau-

- ma type." *Children's Health Care*, 50(3), 278-292. <https://doi.org/10.1080/02739615.2021.1890077>
- Mutlu, B. (2012). *Çocuklarda venöz kan örneği alınırken oluşan ağrıyı azaltmada balon şişirme ve öksürme yöntemlerinin etkisi.* (Doktora Tezi.) İstanbul Üniversitesi.
- Özyürek, A. & Yücesan, Y. (2016). Hastane çalışanı ve ebeveyn bakış açısından hastane oyun alanlarının işlevselliğinin incelenmesi. ERPA International Congress on Education 2016, 2-4 June 2016. Sarajevo/Bosnia and Herzegovina: 729-737.
- Pekyigit, A., Yıldız, D., Fidancı, B.E., & Bağrıyanık, B.Ç. (2021). Hastanede yatan çocuklarda yaratıcı oyun yöntemi ile hastalık ve hastane kavramı: Niteliksel bir çalışma. *Çocuk Dergisi*, 21(2), 175-182. <https://doi.org/10.26650/jchild.2021.2.897005>
- Perktaş, E., Özmert, E., & Profesörü, P. (2017). Çocukların hastane kaygılarının azaltılması üzerine bir değerlendirme: Hastane palyaço projesi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 60(3), 83-87.
- Sayar, S. & Ergin, D. (2019). Ortopedi servisinde yatan çocuk hastalarda ameliyat sonrası ağrı yönetiminde müziğin etkisinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12(1), 67-73.
- Shepley, M. M. (2001). Research on healthcare environments for children and their families. *Design & Health—The Therapeutic Benefits Of Design*, 25-29
- Shoja, M., Heshmati Nabavi, F., Ramezani, M., & Saki, A. (2018). Effect of a preoperative preparation program on anxiety in school-age children undergoing surgery using a factorial design. *Evidence Based Care*, 7(4), 30-37. . <https://doi.org/10.22038/ebcj.2017.28381.1688>
- Silva, R.D.M., Austregésilo, S.C., Ithamar, L., & Lima, L.S. (2017). Therapeutic play to prepare children for invasive procedures: A systematic review. *Jornal de Pediatria*, 93(1), 6-16.
- Şen Beytut, D., Bolışık, B., Solak, U. & Seyfioğlu, U. (2009). Çocuklarda hastaneye yatma etkilerinin projektif yöntem olan resim çizme yoluyla incelenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3),35-44.
- Top, F.Ü., & Ayyıldız, T.K. (2021). Pain management in children during invasive procedures: A randomized clinical trial. *Nursing Forum*, 56(1), 816-822. <https://doi.org/10.1111/nuf.12616>
- Tuncay, S. (2021). *Terapötik oyun ve animasyon girişiminin sünnet olan çocukların korku, kaygı ve ağrısı ile ebeveynlerin kaygısı üzerine etkisi.* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi.
- Vakili, R., Ajilian Abbasi, M., Ghazizadeh Hashemi, S. A., Khademi, G., & Saeidi, M. (2015). Preparation a child for surgery and hospitalization. *International Journal of Pediatrics*, 3(3.1), 593-599. <http://ijp.mums.ac.ir>
- Yahya AL-Sagarat, A., Al-Oran, H. M., Obeidat, H., Hamlan, A. M., & Moxham, L. (2017). Preparing the family and children for surgery. *Critical care nursing quarterly*, 40(2), 99-107. <https://doi.org/10.1097/CNQ.0000000000000146>
- Yayan, E. & Zengin, M. (2018). Çocuk kliniklerinde terapötik oyun. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 226-233.
- Zengin, M., Yayan, E.H. & Düken, M.E. (2021). The effects of a therapeutic play/play therapy program on the fear and anxiety levels of hospitalized children after liver transplantation. *Journal of PeriAnesthesia Nursing*, 36, 81-85. <https://doi.org/10.1016/j.pnan.2021.03.001>

5. BÖLÜM

g/10.1016/j.jopan.2020.07.006

ÇOCUK HASTA İÇİN HASTANE ORTAMININ DÜZENLENMESİ

Öğr. Gör. Filiz Dere
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

GİRİŞ

Hastalanma ve hastaneye yatış, çocuktan yetişkine her insanda tedirginlik yaratan bir deneyimdir (Gönener ve Görak, 2009). Bu deneyim, özellikle bir çocuk için en yaygın stres yaratan kaynaklardan biridir (Gültekin ve Baran, 2005). Ayrıca hastalığa bağlı yaşı kaç olursa olsun hastaneye yatma, çocuğun hayatında olumsuz etkilere ve tepkilere neden olabilmektedir (Gönener ve Görak, 2009). Dolayısıyla çocuğun bu süreçte yaşadığı olumsuz durumlar geçici ya da kalıcı olarak izler bırakabilmektedir (Kamışlı, 2014).

Çocuk için rahatsız edici ve korkutucu bir deneyim olan hastalık ve hastaneye yatma hem hastalıkla hem de çocuğun ailesi ve arkadaşlarından ayrılmasıyla oluşan kaygıyla baş etmek zorunda kalması anlamına gelmektedir (Yükselen ve Savcı, 2018). Çocuk, hastanede tedavi ve bakım görmesi gerektiğinde okulda ve evde hatalı davranışlar sergilediği ve kurallara uymadığı için evden uzaklaştırılarak cezalandırıldığına inanabilir (Gültekin ve Baran, 2005). Hastalığı bir ceza olarak düşünen çocuk; hastalığının adı, özellikleri, aileden ayrılma, gördüğü sevginin yitirilmesi ve işlemin acısı gibi konularda korku ve kaygı yaşayabilir. Ayrıca uzun bir süre hastanede yatan çocuklarda regresyon, fobi, içe kapanma, hayal kırıklığı, depresyon ve saldırganlık gibi durumlar görülebilmektedir (Gürsoy ve Mercanoğlu, 2019).

Çocuğun hasta olması ve hastanede yatması sadece kendisini değil, tüm aile bireylerini etkilemektedir. Hastanede zaman geçirmek hem hasta çocuğun hem de yakınlarının hayatını sınırladığı için duygusal yıpranmalar yaşanabilir. Hastalık nedeniyle sağlık kuruluşlarına başvurma, hastalık tanısının konulması, uzun ya da kısa bir dönem hastanede kalma ve tedavi süreçleri çocuğun gelişiminin yanı sıra diğer aile üyelerinin psikososyal ve ruhsal durumlarına olumsuz yansiyabilir. Çocuğun hastalıktan ve hastaneye yatmadan etkilenme şiddeti; çocuğun yaşı, bilişsel gelişim düzeyi, ailenin tutumu, kültürel özellikleri, hastalığın süresi ve hastaneye hazırlık gibi çeşitli faktörlere göre değişmektedir (Yükselen ve Savcı, 2018). Ayrıca hastalık ve hastaneye yatışın süresi, derecesi ve niteliği bireylerde derin izler bırakarak geleceğini etkileyebilir (Baykoç-Dönmez, 2018). Bu etkinin büyüklüğü düşünüldüğünde doğru teşhisin çocukların kaliteli sağlık imkânlarına erişebilmelerinde ne denli önemli olduğu anlaşılabilir (Alkan ve Özyıldız, 2021). Bundan dolayı çocuğun hastalık ve hastaneye yatma durumundan olumsuz olarak etkilenme derecesini en aza indirebilmek için hastane ortamının çocuğun yaş, cinsiyet, gelişim özellikleri ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerekmektedir. Bunun için çocuğun hastanede gelişimsel ihtiyaçlarını belirlemek ve bu ihtiyaçları uygun müdahale yaklaşımları ile karşılamak önemlidir (Yükselen ve Argüt, 2021). Çocuğun sağlıklı birey olması, sağlık kurallarına uygun olarak beslenmesine, bakılmasına ve tüm ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır (Silav, 1998). Bunun

için hastane ortamının çocuklar için nasıl düzenlenebileceğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu bölümde bebeklik, okul öncesi, okul ve ergenlik dönemlerinde çocuğun sağlıklı birey olarak taburcu olması için hastane ortamının nasıl düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alkan, A. ve Özyıldız, K. H. (2021). Sağlık hizmeti sunumunda çocuk hastalarla iletişim. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 24(2), 415-434.
- Baykoç-Dönmez, N. (2018). Uzun süreli (süreğen) hastalığı olan ve hastanede yatan çocuklar için hastane okulları. P. Bayhan ve İ. Artan (Ed.), *Sağlık kuruluşlarında çocuk* (s. 119-136). Hedef Yayıncılık.
- Gönener, D. ve Görak, G. (2009). Okul yaş grubu çocukların hastane ve hastalığı ile ilgili bilgilendirme durumlarının endişe kaynakları ile etkileşimi. *Gaziantep Tıp Dergisi*, 15(1), 41-48.
- Gültekin, G. ve Baran, G. (2005). Hastalık ve çocuk. *Aile ve Toplum*, 2(9).
- Gürsoy, F. ve Mercanoğlu, S. H. (2019). Akut ve kronik hastalığı olan çocuklar. A. Bütün-Ayhan (Ed.), *Hasta çocukların gelişimi ve eğitimi* (s. 2-25). Anadolu Üniversitesi.
- Kamışlı, H. (2014). *Türkiye'deki hastane okullarının mevcut durumu ve geliştirilen eğitici eğitimi programının öğretmenler üzerindeki etkisi* (Doktora tezi). Mersin Üniversitesi.
- Silav, M. (1998). *Çocuk hastanelerinde hasta çocuk yatak odalarının tüm gereksinmelere uygun iç mekanının biçimlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Yükselen, A. ve Savcı, F. (2018). Hastanede yatan çocuklar ve hastanede yatmanın gelişimsel etkileri. P. Bayhan ve İ. Artan (Ed.), *Sağlık kuruluşlarında çocuk* (s. 53-70). Hedef Yayıncılık.
- Yükselen, A. ve Argüt, N. (2021). Hastanede çocuğun gelişimsel desteklenmesi ve gelişimsel destekleme sürecinde ailenin güçlendirilmesi. A. Bütün-Ayhan ve U. Beyazıt (Ed.), *Hastanede çocuk ve ailesine yönelik psikososyal destek çalışmaları* (s. 183-211). Pelikan Yayınevi.

6. BÖLÜM

HASTANEDE YATAN ÇOCUKLAR İÇİN OYUN VE OYUN ALANLARI

Doç. Dr. Elif YILMAZ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Öğrt. Zeynep KOÇ

Milli Eğitim Bakanlığı

GİRİŞ

Tıbbi müdahale olmadan seyrini sürdüren yaygın hastalıkların aksine kronik hastalıklar uzun süren, kendiliğinden düzelmeyen ve çoğu durumda tamamen iyileştirilemeyen hastalıklardır (Compas, Jaser, Dunn ve Rodriguez, 2012). Çocuklarda ve ergenlerde görülen kronik hastalıklar arasında astım (en yaygın kronik hastalık), diyabet, orak hücreli anemi, kanser, HIV/AIDS, kistik fibroz, epilepsi, doğuştan kalp sorunları, beyin felci ve nöbet bozuklukları gibi hastalıklar yer almaktadır ve bu hastalıklar çocukların uzun süreli veya sık sık hastanede kalmalarına neden olabilmektedir.

Kronik hastalıklar nedeniyle çocukların hastanelerde veya evde hasta olarak zaman geçirmesi, aile ilişkilerini etkileyebilmekte ve akran ilişkilerinde sorunlara neden olabilmektedir. Çocuklar bir yandan tıbbi semptomlarla başa çıkmak için çaba sarf ederken diğer yandan sosyal ilişkilerinde desteğe ihtiyaç duyabilmektedir (Lindon, 2012). Bu nedenle olumlu aile ilişkilerini destekleyen müdahaleler, ebeveyn ve çocuğun hastalıkla başa çıkmasına ve uyumunu geliştirmesine yardımcı olur (Berk, 2019).

İdeal olarak çocuklar hastane gibi alışılmadık bir ortamdayken normalliği teşvik eden müdahalelerin çocuğun bakımına dahil edilmesi gerekir. Bu nedenle pediatri ünitelerinde çocukların kullanmaya teşvik edildiği oyun alanları bulunmaktadır ve bu oyun alanlarında çocuklarla birlikte ebeveynlerin eşliği de önem taşımaktadır. Hasta olsalar bile bu hastalar çocuktur ve oyun onlar için bir aktivite aracıdır. Buna ek olarak oyun, çocuğun hastane deneyimiyle ilgili kaygılarını, korkularını ve çatışmalarını ifade etmesine ve sonuçta bunlarla daha iyi başa çıkmasına olanak sağlayabilir (Kaminski, Pellino ve Wish, 2002). Çocukların hastanedeki tedavi süreçlerinde hastalıklarının durumu, neler yapılacağı, fiziksel durumları üzerindeki etkilerine ilişkin oyunlardan faydalanılarak bilgilendirme yapılabilmektedir (Lindon, 2012).

Hastanelerde çocuklara oyun oynayabilecekleri alan ve fırsatların sunulması, çocukların kendilerini güvende hissetmelerini, yaşadıkları kaygı ve stresle başa çıkabilmelerini ve oyun oynayarak biriken enerjilerini aktarabilecekleri etkili bir araç olarak değerlendirilebilir (Atay, Eras ve Ertem, 2011; Çavuşoğlu, 2013). Bu nedenle hastanede yatan ve tedavi sürecindeki çocuklar için oyunlar, gerek bir iletişim aracı olarak gerek eğlenceli ve keyifli zaman geçirerek yaşadığı acılardan uzaklaşma yöntemi olarak, gerekse de bir öğretim aracı olarak kullanılabilir.

Bu kapsamda hasta çocuklar için oyunun önemi, bir iletişim aracı olarak oyunlardan yararlanılması, hastanelerde yatan çocuklara yönelik oyun türleri, hastanelerdeki oyun alanları ve oyun materyalleri ile hastanede yatan çocuklarla yapılan oyun araştırmaları ve projeler bu bölümde sunulmuştur.

Kaynaklar

- Atay, G., Eras, Z., & Ertem, İ. (2011). Çocuk hastaların hastane yatışları sırasında gelişimlerinin desteklenmesi. *Çocuk Dergisi*, 11(1), 1-4. <https://doi.org/10.5222/j.child.2011.001>
- Avan, H., Koç, E. T., & Vural, B. (2020). Çocukla terapötik iletişim ve oyun. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 62-69.
- Baykoç Dönmez, N. (2000). Hastanede oyun. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *Çocukta hareket oyun gelişimi ve öğretimi* 5. Ed. içinde (ss. 195-206). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Baykoç Dönmez, N. (2018). *Hastanede çocuk ve genç*. Gazi Kitabevi.
- Berk, L. E. (2019). *Exploring Child Development*. Boston: Pearson.
- Bromfield R. (1994). The use of puppets in play therapy. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 12(6), 435-444.
- Bromfield, R. (1993). Playing for real: A child therapist explores the world of play therapy and the inner worlds of children. New York: Penguin
- Compas, B. E., Jaser, S. S., Dunn, M. J., & Rodriguez, E. M. (2012). Coping with chronic illness in childhood and adolescence. *Annual Review of Clinical Psychology*, 8, 455-480. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032511-143108>
- Çavuşoğlu, H. (2013). *Çocuk Sağlığı Hemşireliği*. Ankara: Sistem Ofset
- Çerkez, O. (2019). Oyun terapisi. H. G. Ogelman (Ed.), *Erken çocukluk döneminde oyun içinde* (ss. 413-425). Eğiten Kitap.
- Çoşanay, B. & Ulutaş, A. (2019). Hastanede yatan çocuklar için oyunun önemi. O. Emre & A. Ulutaş (Eds.), *Çocuk ve hastane içinde* (ss. 205-220). Nobel.
- Erbay, F. (2019). Oyun türleri. H. G. Ogelman (Ed.), *Erken çocukluk döneminde oyun içinde* (ss. 67-119). Eğiten Kitap.
- Erkol, Y., & Küçük, S. (2023). Çocuklarda problemler medya ve dijital oyun kullanımı: Hastaneye yatış deneyiminin etkisi ve hemşirelik yaklaşımları. *Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 31-42.
- Ginott, H. G. (1959). The theory and practice of "therapeutic intervention" in child treatment. *Journal of Consulting Psychology*, 23(2), 160. <https://doi.org/10.1037/h0046805>
- Gjærde, L. K., Hybschmann, J., Dybdal, D., Topperzer, M. K., Schröder, M. A., Gibson, J. L., Ramchandani, P., Ginsberg, G. G., Ottesen, B., Frandsen, T. L. & Sørensen, J. L. (2021). Play interventions for paediatric patients in hospital: A scoping review. *BMJ Open*, 11(7). doi.org/10.1136/bmjopen-2021-051957
- Godino-láñez, M. J., Martos-Cabrera, M. B., Suleiman-Martos, N., Gómez-Urquiza, J. L., Vargas-Román, K., Membrive-Jiménez, M. J., & Albendín-García, L. (2020, July). Play therapy as an intervention in hospitalized children: A systematic review. *Healthcare* 8(3), 239. <https://doi.org/10.3390/healthcare8030239>
- Haiat, H., Bar-Mor, G., & Shochat, M. (2003). The world of the child: a world of play even in the hospital. *Journal of Pediatric Nursing*, 18(3), 209-214. doi: 10.5455/

msm.2015.27.438-441

- Hakan, A. (2020). Hastane öncesi bakımda çocukla terapötik iletişim ve oyun. *Hastane Öncesi Dergisi*, 5(2), 109-118.
- Hirani, S. A. A. (2013). Use of play therapy in educating asthmatic and diabetic pediatric patients: A pilot clinical project at a private tertiary setting in Karachi, Pakistan. *International Journal of Nursing Care*, 1(1), 83.
- Hubbuck, C. (2009). *Play for sick children: Play specialists in hospitals and beyond*. Jessica Kingsley Publishers.
- Jun-Tai, N. (2008). Play in hospital. *Paediatrics and Child Health*, 18(5), 233-237. [https://doi.org/10.1016/0957-5839\(93\)90095-M](https://doi.org/10.1016/0957-5839(93)90095-M)
- Jurdi, S., Montaner, J., Garcia-Sanjuan, F., Jaen, J., & Nacher, V. (2018). A systematic review of game technologies for pediatric patients. *Computers in Biology and Medicine*, 97, 89 -112. <https://doi.org/10.1016/j.combiomed.2018.04.019>
- Kaminski, M., Pellino, T., & Wish, J. (2002). Play and pets: The physical and emotional impact of child-life and pet therapy on hospitalized children. *Children's Health Care*, 31(4), 321-335. https://doi.org/10.1207/S15326888CHC3104_5
- Kıran, B., Çalık, C., & Esenay, F. I. (2013). Terapotik oyun: Hasta çocuk ile iletişimin anahtarı. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-10. https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000038
- Koçyiğit, S., Tuğluk, M. N., & Mehmet, K. Ö. K. (2007). Çocuğun gelişim sürecinde eğitsel bir etkinlik olarak oyun. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 324-342.
- Lindon, J. (2012). *Understanding Child Development 0–8 Years*. 3. baskı. London: Hodder Education.
- Pekyiğit, A., Yıldız, D., Fidancı, B. E., & Bağrıyanık, B. Ç. (2021). Hastanede yatan çocuklarda yaratıcı oyun yöntemi ile hastalık ve hastane kavramı: Niteliksel bir çalışma. *Çocuk Dergisi*, 21(2), 175-182.
- Sarman, A., & Sarman, E. (2022). Çocuk Hemşireliğinde Sihirli Bir Dokunuş-Bir Dikkat Dağıtma ve Oyun Yöntemi Olarak Vantrilokizm ve Hastanede Yatan Çocuklar Üzerindeki Etkisi. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 125-131. <https://doi.org/10.38108/ouhcd.951804>
- Signorelli, C., Robertson, E. G., Valentin, C., Alchin, J. E., & Treadgold, C. (2023). A review of creative play interventions to improve children's hospital experience and wellbeing. *Hospital Pediatrics*, 13(11), 355-364.
- Tarkoçin, S., Bilmaz, B., & Kaçmaz, C. (2019). Hastane çalışanı çocuk gelişimcilerin hastanelerde bulunan oyun odaları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1177-1190.
- Tilbrook, A., Dwyer, T., Reid-Searl, K., & Parson, J. A. (2017). A review of the literature—The use of interactive puppet simulation in nursing education and children's healthcare. *Nurse Education in Practice*, 22, 73-79. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2016.12.001>
- Tüfekçioğlu, U. (2000). Okulöncesi eğitimde oyun ve önemi. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *Çocukta hareket oyun gelişimi ve öğretimi* 5. Ed. İçinde (ss. 1-34). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Williams, N. A., Brik, A. B., Petkus, J. M. & Clark, H. (2021) Importance of play for

young children facing illness and hospitalization: Rationale, opportunities, and a case study illustration, *Early Child Development and Care*, 191, 58-67, DOI: 10.1080/03004430.2019.1601088

Yayan, E. H., & Zengin, M. (2018). Çocuk kliniklerinde terapötik oyun. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 226-233.

Yüce-tepe, F. N. (2019). Oyunun tanımı ve özellikleri. H. G. Ogelman (Ed.), *Erken çocukluk döneminde oyun içinde* (ss. 3-15). Eğiten Kitap.

7. BÖLÜM

ÇOCUK HASTALARA YÖNELİK EĞİTİM FAALİYETLERİ VE SOSYAL DESTEK

Öğr. Gör. Burak ALKAN
Şişli Meslek Yüksekokulu

GİRİŞ

Bu bölümde çocuk hastalara yönelik yatak başı eğitim, hastane okulları/sınıfları eğitimi ve evde eğitim faaliyetleri Türkiye ve yurt dışı örnekleri üzerinden karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Türkiye’de çocuk hastalarla çeşitli çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları ve dernekler ile çocuk hastalara sunulan psikososyal destekler ele alınacaktır. Ayrıca bu bölümde çocuk hastalar için hastanede ve evde yapılabilecek etkinlikler ile resimli çocuk kitabı öneri listesine yer verilecektir.

Çocuk hastaların eğitim faaliyetleri ya da onlara verilen sosyal desteklere değinmeden önce çocukların hastaneye yatmasına neden olan hastalık kavramının tanımını yapmak gerekmektedir. Türk Dil Kurumunun (2023) tanımına göre “hastalık: Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, çor, dert, sayrılık, illet, maraz, maraza, esenlik karşıtıdır.”

Hastalık ve hastaneye yatış yapma durumu çocukları pek çok açıdan derinden ve olumsuz etkileyen bir süreçtir. Hastalık süresince deneyimledikleri olumsuz yaşantıların, çocuk hastaların hayatlarında geçici veya kalıcı olmak üzere birtakım izler bırakabileceği saptanmıştır. Hastalık durumu yalnız çocuk hastalarda değil, hastalığın sürecine bağlı olarak kardeşler ile ebeveynler üzerinde de psikososyal ve ruhsal risklerin ortaya çıkabileceği tespit edilmiştir (Fazlıoğlu, Hocaoğlu & Sönmez, 2010).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), sağlığın tanımını “yalnız sakatlık ve hastalığın olmayışı değil beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik halinin bulunması” şeklinde yapmaktadır (Çetin, 2012). Çocuk, ruhsal ve bedensel olarak devamlı değişim ile gelişim gösteren ve bu gelişimini tamamlamaya devam eden bir bireydir. Yaşanan bu değişim ve gelişimin sağlıklı bir şekilde devam etmesinde toplum ile toplumun örgütlenmiş hâli olan devletin sorumlulukları mevcuttur (İpek, 2012).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının (1982) 42. maddesinde belirtildiği gibi “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.” şeklinde eğitim hakkı koruma altına alınmıştır.

Çocuklar hastalansalar veya hastaneye yatış yapmış olsalar bile eğitim ve öğrenim, her çocuğun alması gereken bir haktır. Bazı çocuklar, sağlık açısından yaşadıkları sorunlar sebebiyle çocukluk dönemlerinin bazı zamanlarında, hastanede yatış yapmak zorunda kalmaktadır. Hastanede yatan bu çocuklar,

hastanede geçirecekleri süreye bağlı olarak yaşlılarına göre eğitim öğrenim açısından büyük kayıplar yaşayarak sağlıklı bir gelişim sürecinden mahrum kalmaktadırlar. Bu sebeple okul dönemi çocuklarının hastanede geçirdikleri süreç içerisinde okul yaşantılarının sekteye uğramaması büyük önem arz etmektedir. Yurt dışı ve Türkiye’de, hasta çocukların gelişimsel açıdan yaşlılarından geri kalmaması amacıyla yapılan eğitim çalışmaları, “yatak başı eğitim”, “hastane okulları/sınıfları” ve “evde eğitim” adı verilen eğitim birimleri aracılığıyla yapılmaktadır. Böylece okul dönemi çocuk hastaların, hastanede kalacakları süre göz önünde bulundurularak okul yaşamında kayıplar yaşamayacak olması amaçlanmıştır (Kamışlı, 2014).

KAYNAKÇA

- Akgün, E. & Benli, G. K. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarla bibliyoterapi: Bir uygulama örneği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(1), 100-111.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151.
- Atay, G., Eras, Z., & Ertem, I. (2011). Çocuk hastaların hastane yatışları sırasında gelişimlerinin desteklenmesi. *Çocuk Dergisi*, 11(1), 1-4.
- Baykoç, N. (2018). *Hastanede Çocuk ve Genç*, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Baykoç Dönmez, N.(2010).Öğretmenlik Programları İçin Özel Eğitim. *Gündüz Eğitim ve Yayıncılık*. Ankara.
- Burns, G.W. (2020). *Çocuklar ve Ergenler İçin 101 Tedavi Edici Öykü- Terapide Metafor Kullanımı*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çetin, M. (2012). Sağlıklı yaşama ve hastalıklardan korunma. *TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*.
- Çuhadar, S. (2020). "Sivil Toplum Kuruluşlarına Genel Bakış ve Ankos". *İbn Haldun Çalışmaları Dergisi*, 5(2): 137-151.
- Doğan Keskin, A. (2021). *Çocuk Hastanelerinde Kitapların Kullanımı*. *Anasay Dergisi*, (17), 299-314.
- Duyan, V. (2013). *Dünyada ve Türkiye'de tıbbi sosyal hizmetin tarihsel gelişimi-Ünite 2. Tıbbi Sosyal Hizmet* (Ed. Eda Puruçuoğlu), Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Erdoğan, Ü. (2011). "Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel yönetimlerin Karar Alma Sürecindeki Rolü: Aydın İli Örneği". *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Aydın.
- Fazlıoğlu, K., Hocoğlu, Ç. & Sönmez, M. F. (2010). Çocukluk Çağı Epilepsisinin Aileye Etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*.
- Gülmek İyileştirir Derneği. (2022). *Faaliyet Raporu*. <https://gulmekiyilestirir.org.tr> 10/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Güneş, M. (2011). *Çocuğun Okul Öncesi Eğitimi Hakkı*, I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı-2, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul,49-57.
- Harev. (2023). *Faaliyet Raporu*. <https://www.hayatarenkver.org> 10/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Holst, R., Funk, C. J., Adams, H. S., Bandy, M., Boss, C. M., Hill, B., Joseph, R. & Lett, R. K. (2009). Vital pathways for hospital librarians: Present and future roles. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, 97(4), 285- 292.
- Hostert, P. C. D. C. P., Motta, A. B. & Enumo, S. R. F. (2015). Coping With Hospitalization In Children With Cancer: The Importance Of The Hospital School. *Estudos De Psicologia (Campinas)*, 32(4), 627-639.
- Işıktekiner, F. S. & Akbaba Altun, S. (2011). Hastane Okullarındaki Sorunlar ve Yaşantılar. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 36(161), 318-331.
- İpek, A. (2012). *Çocuk Haklarının Gelişimi ve Karşılaştırmalı Olarak Anayasal Açından*

- Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(1), 152-173.
- Kaçuv. (2022). Faaliyet Raporu. <https://kacuv.org> 10/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Kamışlı, Halil. (2014). Hastane Okullarına Yönelik Geliştirilen Eğitici Eğitimi Programının Öğretmenler Üzerindeki Etkisi. Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi.
- Kamışlı, H., Yelken, P. D. Y., & Akay, Y. D. D. C. (2013). Hastane Okullarının Mevcut Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1), 321-351.
- Kavgacı, G. (2015). Çocuk sağlığı ve hastalıklarında psiko-sosyal yaklaşım.
- Kifder. (2019). Faaliyet Raporu. <https://www.kifder.org.tr> 10/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Knapp, C. a, Madden, V. L., Curtis, C. M., Sloyer, P., & Shenkman, E. a. (2010). Family support in pediatric palliative care: how are families impacted by their children's illnesses? Journal of Palliative Medicine, 13(4), 421-426.
- Köksal, N. (1979). Hastalara kütüphane hizmetinin verilmesi. Türk Kütüphaneciliği, 44-58.
- Kunzman, R. & Gaither, M. (2013). Homeschooling: A comprehensive survey of the research. Other Education, 2(1), 4-59.
- LöseV. (2021). Faaliyet Raporu. <https://www.losev.org.tr> 10/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Make a wish Türkiye. (2022). Faaliyet Raporu. <https://www.makeawishturkiye.org> 10/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Matheison, C. L. (1939). Hospital schools in the United States (No. 17). US Government Printing Office.
- MEB (2010). Millî Eğitim Bakanlığı Evde ve Hastanede Eğitim Hizmetleri Yönergesi. Tebliğler Dergisi, 73(2629), 101-113.
- MEB (2022). Evde Eğitim Kılavuzu. <https://sirnakram.meb.k12.tr> 08/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Mintz, J., Palaiologou, I. & Carroll, C. (2018). A review of educational provision for children unable to attend school for medical reasons. Londra: University College London.
- Muldowney, H. M. (2011). The operation of cooperative education for homeschooled children: The quality homeschool cooperative as a case study.
- Ness, KK., Mertens, AC. & Hudson, MM. (2005). Limitations On Physical Performance and Daily Activities Among Long-Term Survivors Of Childhood Cancer Annals Of Internal Medicine.
- Oğuz Güner. Y. (2020). Kronik Hasta Çocuklarda Terapötik Hikâyenin Kullanımı. İzlek Akademik Dergi, 3(1), 17-33.

- Oğuzhan, M. & Erden, G. (2012). Kronik ve ölümcül hastalığı olan çocuklarda ve ailelerinde ortaya çıkan sorunlar ve psikososyal müdahalenin önemi. *New Symposium Journal*, 50 (3), 167-179.
- Orhan, S. & Genç, K. G. (2015). Engellilere Yönelik Ülkemizdeki Özel Eğitim Hizmet Uygulamaları ve Örnek Ülke Karşılaştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35(2), 115-146.
- Öner, İ. (2021). Hastane Sınıflarında Görev Alan Yönetici ve Öğretmenlerin Hastane Sınıfı Uygulamasına İlişkin Görüşleri: Bir Durum Çalışması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Patenaude, AF. & Kupst MJ. (2005). Psychosocial Functioning in Pediatric. *Journal of Pediatric Psychology*.
- Resmi Gazete. (1992). Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat Görevleri Hakkında 3797 sayılı Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr> 08/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Rmhc. (2023). Hakkımızda. <https://rmhc.org> 08/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Schultz, J. M., Espinola, M., Rechkemmer, A., Cohen, M. A., & Espinel, Z. (2016). Prevention of Disaster Impact and Outcome Cascades, In: Israelashvili M, Romano JL (eds.): *Cambridge Handbook of International Prevention Science*. 492-519.
- Taşdemir, M. & Bulut, A. S. (2015). Ev okulu uygulaması üzerine bir durum çalışması: Kuram ve özel eğitimde uygulama. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 6(19), 138-157.
- Theodora. (2023). Hakkımızda. <https://tr.theodora.org> 10/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Tohum. (2022). Faaliyet Raporu. <https://tohumotizm.org.tr> 10/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Tscv. (2022). Faaliyet Raporu. <https://www.tscv.org.tr> 10/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Tuncay, T. (2013). Sağlık bakım uygulamalarında tıbbi sosyal hizmetin kapsamı ve önemi (tıbbi sosyal hizmetin rolü ve fonksiyonlar-Ünite 1. *Tıbbi Sosyal Hizmet* (Ed. Eda Pu - rutçuoğlu). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2023). <http://www.tdk.gov.tr> 06/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (1982). <https://www.anayasa.gov>.

- [tr](#) 06/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye SMA Vakfı. (2022). Faaliyet Raporu. <https://www.sma.org.tr> 10/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Uçar, G. (2010). Ankara İli Hastane Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar ve Bu Sorunların Çözümüne İlişkin Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Unicef. (2019). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokoller, Usul Kuralları ile Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları. <https://www.unicefturk.org> 07/12/2023 tarihinde alınmıştır.
- Yılmazer, Y., Yıldız, S. & Şahinöz, A. (2019). Hasta çocuğa yönelik eğitim düzenlemeleri. Bütün Ayhan. A. (Ed.), Hasta çocukların gelişimi ve eğitimi (ss. 162-183), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

8. BÖLÜM

GELİŞİMSEL AÇIDAN ÖLÜM KAVRAMI

Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILMAZ DEMİREL
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

GİRİŞ

Ölüm kavramı; doğum kadar doğal olan hayatın bir parçasıdır ve her çocuk aslında, çeşitli düzeylerde de olsa ölümün farkındadır. Doğum varoluş ile ölüm de yok oluş ile ilişkilendirilmektedir. Doğum, sevinci ve neşeyi beraberinde getirirken; ölüme hüznün ve yas süreçleri eşlik eder ve travmatiktir. Gerek doğuma gerekse de ölüme verilen tepkiler toplumdan topluma ve yaşa bağlı olarak değişiklikler göstermektedir. Her iki durum da yeni oluşan sürece uyum sağlamayı gerektirmektedir. Uyum süreci yaşa göre farklı tepkileri beraberinde getirmektedir. Kısacası ölüm; hayatın ayrılmaz bir parçasıdır ve varoluşundan bu yana insanoğlunun ilgilendiği ve tanımlamaya çalıştığı bir olgudur (Çiçek, 2020; Uslu, 2021).

Kavram olarak ölüm; "Bir insanın hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi; ahret yolculuğu, son, ebedi uyku, son yolculuk, emrihak, irtihal, memmat, mevt, vefat" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Alanyazın incelendiği zaman; ölüm kavramının gelişimi ve kazanımına ilişkin bilişsel gelişim ve yaş açısından gruplamalar yapıldığı görülmektedir. Her durumda verilen tepkiler ve çocuğa olan yaklaşım da farklılıklar göstermektedir.

Çocuklar ölüm kavramıyla erken yaşlardan itibaren ilgilenmeye başlarlar. Ebeveyn ve büyük ebeveyn kaybı, aile üyelerinden biri ya da evcil bir hayvanın kaybı ile çocuk ölüm gerçeği ile yüzleşir; ölümü merak ederek buna yönelik sorular sorar ve nasıl bir olay olduğunu öğrenmeye çalışır (Yörükoğlu, 2003; Öngören ve Yılmaz, 2018).

Çocuklarda ölüm kavramının gelişimini etkileyen pek çok etmen bulunmaktadır. Bu etmenler arasında; ölümlerle karşılaşılacak yaş, ebeveynlerin inanış biçimleri, içinde bulunulan toplumun ölüm karşısında vermiş olduğu tepkiler, sosyo-ekonomik düzey ve daha önceki deneyimler gibi pek çok değişken yer almaktadır. Bunların yanı sıra çocuk tarafından ölüm olgusunun anlaşılabilmesi için evrensellik, geri döndürülemez olma, işlevsizlik, nedensellik ve fiziksel olmayan yaşamı sürdürme bileşenlerinin de gelişmiş olması gerekmektedir.

Çocukların ölüm ve sonrasına ilişkin merak ettiklerine dair sormuş oldukları sorular zaman zaman ebeveynleri ve eğitimcileri zor durumda bırakabilmektedir. Çocuğa nasıl tepki verileceği ve sorularının nasıl cevaplanacağına ilişkin kaygıların bulunması bu soruların geçitirilmesine ya da çocukların korkmasına ve ölüme ilişkin yanlış algılar geliştirmesine neden olacak cevaplar verilmesine neden olabilmektedir. Bu noktada ebeveyn ve eğitimcilere büyük sorumluluklar düşmektedir. Ebeveyn ve eğitimcilerin böyle bir durum karşısında çocuklara ölüm kavramını açıklamada zorlanmaları halinde uzman desteğine başvurmak yapılacak en doğru karardır.

Yukarıda ifade edilen durumlar göz önünde bulundurularak bu bölümde çocuklarda ölüm kavramının gelişimi, gelişim dönemlerine göre ölüm kavramına verilen tepkiler ve yas süreci, çocuklarda ölüm kavramını etkileyen faktörler, ailelere ve eğitimcilere yönelik önerilere yer verilmiştir.

KAYNAKLAR

- Akpınar, N. (1988). *Dokuz Yaş İlkokul Çocuklarında Ölüm Kavramının İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Attepe, S. (2010). Anne Baba Kaybının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Aile ve Toplum*, (11)6. 23-28. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198134>
- Balcı Çelik, S. (2011). Ergenlerin Yasa Karşı Tutumlarının Cinsiyet ve Depresyon Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması. *İlköğretim Online*, 10(2), 735-742. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/90674>
- Babaroğlu, A. (2011). *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı*. Vize Yayıncılık.
- Bildik, T. (2013). Ölüm, Kayıp, Yas ve Patolojik Yas. *Ege Tıp Dergisi*, 52(4), 223-229. <http://egetipdergisi.com.tr/tr/download/article-file/350613>
- Birenbaum, L.K., Robinson, M.A., Philips, D.S., Stewart, B.J. ve McCown, D.E. (1990). The Response of Children to the Dting and Death of A Sibling. *Omega*, 20, 213-228. <https://psycnet.apa.org/record/1990-10056-001>
- Chuin, C.L. ve Choo, Y.C. (2010). Age, Gender, and Religiosity as Related to Death Anxiety. *Sunway Academic Journal*, 6, 1-16. <https://core.ac.uk/download/pdf/148366348.pdf>
- Çiçek, İ. (2020). *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı*. Eğiten Kitap.
- Doğan, Ö. F., Köroğlu, A. Y., Çoban, Ç., Budak, O. ve Uslu, M. (2018). *Vefat Nedeniyle Baba Kaybına Uğrayan Çocuk Ve Ergenlerin Yas Sürecinde Yaşadıkları*. III. INES Uluslararası Eğitim Ve Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı. Çizgi Kitabevi.
- Duman, N.S. (2014). Çocuklarda Kanser, Ölüm Kavramı ve Yas. *AOT Acta Oncologica Turcica*. <http://www.actaoncologiaturcica.com/jvi.aspx?pdire=aot&plng=tur&volume=47&issue=2>
- Ekşi, A. (1999). Çocukta Ölüm Algısı ve Terminal Dönemde Hasta Çocuk. A. Ekşi (Ed.) *Ben Hasta Değilim Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü* (476-490). Nobel Tıp Kitabevi.
- Erdoğdu, M. Y. ve Özkan, M. (2007). Farklı Dini İnanışlardaki Bireylerin Ölüm Kaygıları İle Ruhsal Belirtiler ve Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 14(3): 171-179. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/139492>
- Goodman, R.F. (2007). Children and Grief: What Tyey Konoe, How They Feel, How to Help. *Retrieved*, 6(18).
- Hoffman, S. I. ve Strauss, S. (1985). The Development Of Children's Concepts Of Death. *Death Studies*, 9, 469-482. https://www.researchgate.net/publication/268184682_Hoffman_S_I_Strauss_S_1985_The_development_of_children's_concepts_of_death_Death_Studies_9_469-482#fullTextFileContent
- Hunter, S. B. ve Smith, D.E. (2008). Predictors Of Children's Understanding Of Death: Age, Cognitive Ability, Death Experience And Maternal Communicative Competence. *Omega: Journal of Death and Dying*, 57(2), 143-162. <https://journals.sagepub.com/doi/10.2190/OM.57.2.b>

- Jeffreys, J.S. (2007). *Helping Grieving People: When Tears Are Not Enough*. New York: Brunner-Routledge.
- Kaytez, N. (2020). Ölüm ve Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Eurasian Journal of Health Sciences*, 3(3), 171-176. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1287126>
- Kıvılcım, M. ve Gümüş Doğan, D. (2014). Çocuk ve Ölüm. *Turgut Özal Tıp Merkezi Dergisi*, 21(1). 80-5. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/139092>
- Koytak, N.S. (2008). *7-11 Yaş Grubundaki Çocuklarda Ölüm Kavramı ve Ölüm Kaygısının Araştırılması*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi
- Köylü, M. (2004). Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve Ölüm Eğitimi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17, 95-120. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/188566>
- Longbottom, S. ve Slaughter, V.(2018). Sources of Children's Knowledge About Death and Dying. *Philosophical Transactions of the Royal Society B. Biological Sciences*, 373(1754). <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rstb.2017.0267>
- Metin, E.N., Aral, N., Baran, G., Turan, F. vd. (2023). *Çocuk Gelişimi Terimler Sözlüğü*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Nagy, M. (1948). The Child's Theories Concerning Death. *Journal of Genetic Psychology*, 73, 3-27. <https://psycnet.apa.org/record/1949-01209-001>
- Orbach, I., Gross, Y., Glaubman, H. ve Berman, D. (2010). Children's Perception Of Various Determinants Of The Death Concept As A Function Of Intelligence, Age, And Anxiety. *Journal of Clinical Child Psychology*, 15, 120-126. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp1502_3
- Öğretir Özçelik, A.D. (2015). *Özel Durumlarda Çocuk Ruh Sağlığı*. A. Güngör Aytaç (Ed.), *Ruh Sağlığı*. Hedef Yayıncılık.
- Öngören, S. ve Yılmaz, E. (2018). *Ratlantisal Krizler*. K. Tepeli ve E. Durualp (Ed.) *Aile Yaşam Döngüsü*. (ss.287-328) Hedef CS Yayıncılık.
- Özyazıcı, K. (2021). *Çocuklarda Ölüm Algısı, Kayıp ve Yas*. O. Emre, A. Ulutaş Keskinliç (Ed.) *Çocuk Sosyolojisi*. (ss.195-213) Eğiten Kitap.
- Santrock, J.W. (2015). *Yaşam Boyu Gelişim*. (Çev. Ed. G. Yüksel). Nobel Akademi Yayınları.
- Seven, S. (2015). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Pegem Akademi.
- Sevinç, M. (2005). *Kendine Güven ve Başarı*. Morpa Kültür Yayınları.
- Sevinç, G. (2019). Ölüm ve Bibliyoterapi: Okul Öncesi Dönemde Faydalanılabilecek Çocuk Kitaplarına Yönelik Bir İçerik Analizi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(55), 1213-1246. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/907557>
- Sezer, S. ve Saya, P. (2009). Gelişimsel Açıdan Ölüm Kavramı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 151-165. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/787120>
- Slaughter, V. ve Griffiths, M. (2007). Death Understanding and Fear Of Death In Young Children. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 12(4), 525-535. <https://doi.org/10.1177/1359104507080980>
- Speece, M. W.ve Brent, S. B. (1984). Children's Understanding Of Death: A Review Of Three Components Of A Death Concept. *Child Development*, 55, 1671-1686.
- Speece, M. W.ve Brent, S. B. (1992). *The Acquisition Of A Mature Understanding Of*

- Three Components Of The Concept Of Death. *Death Studies*, 16, 211-229.
- Tahta, F., Tahta, K. ve Dernek, S. (2017). Çocukların Yakınlarının Ölüm Kavramlarını Algılama Üzerine Kurdukları Sitemler ve Oyunlar. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1(1). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/husbfd/issue/7891/103827>
- Tamm, M. (1996). The Meaning of Death for Children and Adolescents. *Bereavement Care*, 15(3), 32-33. <https://www.semanticscholar.org/paper/The-meaning-of-death-for-children-and-adolescents%3A-Tamm-Granqvist/60d8a70a4d04b8d2e-1803e0eb668389afc29e00c>
- Tanhan, F. ve Arı İnci, F. (2009). Ölüm Eğitimi. Pegem Akademi.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2023). <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.12.2023.
- Turgay, M. (2003). Ölüm Korkusu ve Kişilik Yapısı Arasındaki İlişki. (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi
- Tümlü, C. (2013). *5-12 Yaş Aralığındaki Çocukların Ölüm Algısını İfade Biçimlerinin İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi.
- Uluğ, Ö.Ş. Üniversite Öğrencilerinde Depresyon Düzeyine Ebeveyn Kaybının ve Anne Baba Ayrılığının Etkisi. (Yüksel lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi.
- Uslu, M. (2021). Çocuklarda ve Ergenlerde Yas. M. Uslu (Ed.). Çocuklar ve Ergenler İçin Yas ve Travma Yaşantılarında Yardımcı Hikâyeler. (ss. 13-49) Çizgi Kitabevi.
- Ürer, E. (2017). Çocuklarda Ölüm ve Yas Üzerine Bir İnceleme. *Dini Araştırmalar*, 20(52). 131-140. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/da/issue/32762/363801>
- Yang, S. ve Park, S. (2017). A Sociocultural Approach to Children's Perceptions of Death and Loss. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 76(1), 53-77. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28178866/>
- Yavuzer, H. (2016). Çocuk Eğitimi El Kitabı. Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, A. (2003). Çocuk Ruh Sağlığı. Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2019). Çocuk Ruh Sağlığı, Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları. Özgür Yayınları.

9. BÖLÜM

ÇOCUK HASTA HAKLARI

Doç. Dr. Gülçin Güven

Marmara Üniversitesi

Uzm. Semanur Sancılı

GİRİŞ

"Hak temelli oluşturan standartlar kalbime çok yakın bir yerde ve benim için çok önemli. Çocukken çok fazla kötü yönetilen işlem yaşadım. Şimdi bir yetişkinim ve bu travmalar hala birçok hayat kararımı etkiliyor. Diğer çocukların benim yaşadıklarımı yaşamasını engellemek istiyorum, onların sağlık işlemleri esnasında zorluklar yaşammasını istemiyorum. Bir çocuğun tedavi öncesinde, sırasında, sonrasında psikolojik iyi oluşu korunmalı..."

Katie.

18 aylıkken artrit (kronik bir eklem hastalığı) teşhisi konulan Katie, henüz yedi yaşındayken kötü yönetilen hastalık süreci nedeniyle psikolojik destek almak için psikoloğa başvurmuştur. Şu anda Sağlık Psikolojisi yüksek lisans öğrencisi olan 21 yaşındaki Katie'ye tıbbi yaşam olaylarıyla ilişkili anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu teşhisi konulmuştur. Katie, oluşturulacak sağlık standartlarının çocukların güçlenmesine ve sağlık profesyonellerinin sunacağı bakım ve hizmet kalitesinin artmasına yardımcı olacağına inanmaktadır (EACH, 2022).

"Çocuk hakları" evrensel bir kavramdır ve her çocuğun insan olmasıyla birlikte doğuştan sahip olduğu hakları ifade etmektedir. Bu haklar, çocuğun ihtiyaç duyduğu ilgi ve bakım, barınma, eğitim, sağlık, yaşam gibi temel gereksinimleri içermekle birlikte aynı zamanda çocukların güvenliğini de sağlayarak bedensel, psikolojik, cinsel sömürüye karşı korumayı amaçlamaktadır (Aktürk, 2006; Akyüz, 2012; M. Gültekin vd., 2016).

Çocukların sahip olduğu haklar yaşamlarının her alanında tam olarak uygulanmalıdır. Özellikle çocukların hastalık sürecinde bu hakların sağlanması hayati önem taşımaktadır. Çocuk hastalar tedavi öncesinde, tedavi esnasında ve tedavi sonrasında doğrudan kamusal sistemle etkileşim içerisindedir. Bu kamusal etkileşim çocuk haklarının geliştirilmesine, sağlık faktörlerinin ele alınmasına ve genel olarak çocukların refahına ve gelişimine katkıda bulunma fırsatı sunmaktadır (Health Organization Regional Office for Europe, 2014). Çocukların hastalık sürecindeki savunmasızlığı hastaneye yatma, tedavi, ilaçların yan etkileri, okul ve akran çevresini oluşturan sosyal ortamdan uzaklaşma gibi durumlarla birlikte artmaktadır. Özellikle uzun süreli takip ve bakım gerektiren kronik hastalıkların yaygınlığındaki artış çocukların davranışsal, psikolojik, sosyal ve bilişsel açılarından da etkilenmelerine yol açmaktadır (Aydın Engin vd., 2021; Yıldız Akkuş & Bütün Ayhan, 2018).

Hali hazırda sağlık sorunları ile mücadele eden çocukların bir de sahip oldukları haklardan mahrum kalmaları düşünülemez dolayısıyla hasta çocukların haklarının korunması ve pratikte uygulanması büyük önem arz etmektedir. Bu konuda politika yapıcılara, hastane yönetimine, sağlık çalışanlarına, ebeveyn ve bakım verenlere sorumluluklar düşmektedir. Çocukların sahip olduğu haklar çocukların fiziksel ve duygusal iyilik hallerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu bölümde hasta çocukların yaşamlarını en iyi şekilde sürdürmesi için alması gereken nitelikli hizmet hakkı, sağlık hizmetlerinde tüm çocuklar için eşitlik hakkı, çocukların hastalık ve tedavi süreçlerinde karar alma ve sağlık hizmetlerine katılım hakkı, hastalıkları ve tedavi süreçleri ile ilgili eğitim ve bilgilendirme hakları ele alınacaktır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, E. (2012). *Çocuk hukuku çocukların hakları ve korunması*. (Genişletilmiş İkinci Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Alderson, P. (2001) Life and death: Agency and dependency in young children's health care. *Children's Issues*. 5 (1) ss. 23-27.
- Alderson, P., Sutcliffe, K., & Curtis, K. (2006). Children as partners with adults in their medical care. *Archives of Disease in Childhood*, 91(4), 300-303. <https://doi.org/10.1136/ADC.2005.079442>
- Algan, M. (2020). *Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- Annie E. Casey Vakfı (2023, 27 Kasım). <https://www.aecf.org/blog/health-insurance-2021>
- Aydın Engin, E., Yıldırım, F., & Purutçuoğlu, E. (2021). Psychosocial Problems of Children with Chronic Diseases: A Review Focusing on Pediatric Social Work Interventions. İçinde *Güncel Pediatri* (C. 19, Sayı 2, ss. 271-279). Galenos Publishing House. <https://doi.org/10.4274/jcp.2021.0033>
- Bartholome, W. G. (1982). The Ethical Rights of the Child Patient. İçinde *Front. Radiat. Ther. Inc* (C. 16). Karger.
- Baykoç Dönmez, N. (2018). *Hastanede Çocuk ve Genç* (2. bs). Gazi Kitabevi.
- Emre Ö., & Sert G. (2014). Avrupa Hasta Hakları Şartı. *Turkish Journal of Bioethics*. 1(4). 198-205.
- CLES. (2014, Eylül 15). Due North report on Health Equity. <https://cles.org.uk/news/inquiry-publishes-due-north-report-on-health-equity/>
- Cockburn, T. (2013). Authors of their own lives? children, contracts, their responsibilities, rights and citizenship. *International Journal of Children's Rights*, 21(2), 372-384. <https://doi.org/10.1163/15718182-55680010>
- Aydın, E. (2003). Çocuklardan Aydınlatılmış Onam Sorunu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 46:148-152
- Çavuşoğlu, H. (2022). *Çocuk Sağlığı Hemşireliği* (14. Baskı). Ankara: Sistem Ofset Basımevi, 24- 31.
- Deryal, Y. (2011). *Hukukun Temel Kavramları*. Daryal Kitabevi.
- Dünya Sağlık Zirvesi. (2022, Ekim 17). Dünya Sağlık Zirvesi'nde "Çocuk Felci Aşısına" 2,6 milyar dolar destek. <https://www.healthworldnews.net/dunya-saglik-zirvesinde-cocuk-felci-asisina-26-milyar-dolar-destek/>
- EACH. (2022, Kasım 1) Better health care experiences for children are the ambition of new international standards. <https://each-for-sick-children.org/better-health/>

- h-care-experiences-for-children/
- Gültekin, G., & Baran, G. (2005). Hastalık ve Çocuk. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*.
- Gültekin, M., Gürdoğan Bayir, Ö., & Leman Balbağ, N. (2016.). *Haklarımız Var: Çocukların Gözünden Çocuk Hakları*. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 8(24).
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Suriyeli Göçmen Örneklemi, Temel Bulgular. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.
- Health Organization Regional Office for Europe, W. (2014). *The WHO Regional Office for Europe*. www.euro.who.int
- HRRGUIDE. (2014, Mart 16). How is Children's Health a Human Rights Issue? <https://www.hrrguide.org/2014/03/16/how-is-childrens-health-a-human-rights-issue/#footnote-228-29>
- İstanbul Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi. <https://cocukkoruma.istanbul.edu.tr/tr/content/cocuk-haklari-uncief/cocuk-haklari>
- iSupport. Rights-based standarts for children having health care tests, treatments, examinatioptions or interventions . <https://www.isupportchildrensrighst.com/english-version>
- Kahriman, İ., Topbaş, M., Çan, G., Göker, Z., & Deryal, Y. (2016). Thoughts About Child Patients' Rights of Nurses And Midwives That Provide Health Service to Pediatric Age Group Children. *Balikesir Health Sciences Journal*, 5(1), 18-29. <https://doi.org/10.5505/bsbd.2016.54154>
- Karakaş, B. & Çevik, Ö. Can. (2016). *Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 18(3). 887-906.
- Aktürk, S. (2006). *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'de Çocuk Hakları ve Güvenliği* (Yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Kepeneci, Y. K., & Taşkın, P. (2011). *Çocuğun Özel Yaşamının Gizliliği Hakkı*. Prof. Dr. Yahya Akyüz'e Armağan, (Editörler: C. Öztürk ve İ. Fındıkçı), Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 831–843 <https://www.researchgate.net/publication/360423788>
- Akman, N. (2015). *Türkiye'deki hasta hakları uygulamaları çerçevesinde çocuk hastalarının durumu* (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mahery, P. (2021). The child's right to family and parental care during hospitalisation: Exploring legal obligations and policy standards for hospitals. *South African Journal of Bioethics and Law*, 14(2). <https://doi.org/10.7196/SAJBL.2021.v14i2.753>
- Mevzuat. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4847&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Mott, S. (2014). The pediatric bill of rights. *Journal of Pediatric Nursing*, 29(6), 709-711. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2014.08.008>
- North, N., Leonard, A., Bonaconsa, C., Duma, T., & Coetzee, M. (2020). Distinctive nursing practices in working with mothers to care for hospitalised children at a district hospital in KwaZulu-Natal, South Africa: A descriptive observational study. *BMC Nursing*, 19(1). <https://doi.org/10.1186/S12912-020-00421-1>

- Nyelisani, M., Makhado, L., & Luhlima, T. (2023). Professional Nurses' Experiences Regarding Continuing Professional Development (CPD) Opportunities at Public Hospitals of Limpopo Province, South Africa. <https://doi.org/10.1177/21582440231210614>, 13(4). <https://doi.org/10.1177/21582440231210614>
- Öztürk, A. (2017). Çocuk Hakları ve Eğitimine Psikolojik Bir Bakış. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(33), s. 429451.
- Priscilla Alderson (2000) The rise and fall of children's consent. *Paediatric Nursing* 12, 2: 6-8.
- The Annie E. Casey Foundation. (2023, Aralık 21). <https://www.aecf.org/blog/health-insurance-2021>
- Ruck, M.D., Peterson-Badali, M., & Freeman, M. (Ed.). (2016). *Handbook of Children's Rights: Global and Multidisciplinary Perspectives* (1.baskı). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315766300>
- Sarı Öztürk, Ç. & Altay, N., (2022). COVID-19 pandemisinde sağlık hizmetlerini yürütenlerin çocuk sağlığına etkiler. *COVID-19 Pandemisi Sürecinin Çocukların Bakımı ve Çevresine Etkiler* (ss.45-52), Ankara: Türkiye Klinikleri Yayınevi.
- Seferoğlu E.G., (2023). Çocuğun Savunuculuğu ve Sözcülüğü. 4. Uluslararası Akdeniz ve 3. Uluslararası 8. Ulusal Pediatri Hemşireliği Kongre Kitabı. (F.G. Tüfekci, Ed.) Anadolu Üniversitesi Yayınları: 1369. 60-64. <https://ekitap.atauni.edu.tr>
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı. <https://www.aile.gov.tr/media/132816/turkiye-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2023-2028-dijital.pdf>
- T.C. Dış İşleri Bakanlığı. <https://www.mfa.gov.tr/cocuk-haklari-konusunda-turkiye-de-yapilan-calismalar.tr.mfa>
- UNICEF. (2014, Eylül 29). Kamplarda kalan çölyak hastası çocuklara UNICEF desteği. <https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/kamplarda-kalan-çölyak-hastasi-çocuklara-unicef-destegi>
- UNICEF. (2019, Mart 1). UNICEF: Kızamık vakalarının tüm dünyada alarm verici şekilde artması çocuklar için büyüyen bir tehlike. <https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/unicef-kizamik-vakalarinin-tum-dunyada-alarm-verici-şekilde-artmasi-çocuklar-icin>
- UNICEF & Çocuk Hakları Komitesi. (2019, Haziran). ÇHDS ve İhtiyari Protokoller, Usul Kuralları ile Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları. <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/>
- UNICEF. (2020, Mayıs 13). Kapasitesi hâlihazırda yetersiz olan sağlık sistemleri COVID-19 nedeniyle adeta çökerken acilen önlem alınmazsa her gün beş yaşından küçük 6000 çocuk daha hayatını kaybedebilir. <https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/kapasitesi-halihazırda-yetersiz-olan-sağlık-sistemleri-covid-19-nedeniyle-adeta>
- UNICEF. (2023, Aralık 5). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. <https://www.unicefturk.org/yazi/cocuklar-icin-bilgi>
- Villavicencio, F., Perin, J., Eilerts-Spinelli, H., Yeung, D., Prieto-Merino, D., Hug, L., Sharrow, D., You, D., Strong, K. L., Black, R. E., & Liu, L. (2023). Global, regional, and national causes of death in children and adolescents younger than 20 years: an open data portal with estimates for 2000–21. *The Lancet Global Health*. <https://>

doi.org/10.1016/s2214-109x(23)00496-5

- Yıldız Akkuş, S., & Bütün Ayhan, A. (2018). Investigation of the Behavioral Problems and Life Quality of the Children with Chronic Diseases. *Turkish Journal of Pediatric Disease*. <https://doi.org/10.12956/tjpd.2018.394>
- Yürümez, S. E. (2018, Temmuz 11) Çocuk Hakları. <https://hastane.ankara.edu.tr/2018/11/07/cocuk-haklari/>
- Yilmazer, Y., Yıldız. S., Şahinöz. A. 2015. Hasta Çocuğa Yönelik Eğitim Düzenlemeleri, Hasta Çocukların Gelişimi ve Eğitimi, Ed. Aynur Bütün Ayhan, 1. Baskı, ss. 162-183, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- WCHA. (2022). Charter on The Rights of Children and Young in Healthcare Services in Australia. <https://children.wcha.asn.au/collaborate/partnering-with-children-young-people-families/rights-of-the-child-in-healthcare/>

10. BÖLÜM

ÇOCUK GELİŞİMCİNİN ÇOCUK HASTAYA YAKLAŞIMI

Doç. Dr. Esra DEMİR ÖZTÜRK
Muş Alparslan Üniversitesi,

GİRİŞ

Çocuk, tarihimizde her çağda ve her zaman değerli bir özne olarak yer almaktadır. Ataerkil, anaerkil ve çocukerkil olarak farklı ifadelerle ailede çocuğun yeri belirtilse de çocuk her zaman önemini korumaktadır. Bu nedenle, çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişim göstermesi için aileler, çocuklarının sağlık ve eğitim ihtiyaçları ile ilgilenmişlerdir (Gültekin ve Baran, 2005). Türkiye'nin taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde; çocukların eğitim, sosyal, sağlık, ve oyun hakları açık bir şekilde belirtilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde özellikle sağlık hakları ile ilgili olarak; taraf devletlerin çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşması ve bunu sağlayacak sağlık kuruluşlarından yararlanması hakkının bulunduğunu ve her çocuğun tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanması için devletlerin gayret göstermesi gerektiği açık bir şekilde vurgulanmıştır (UNİCEF, 2023).

Toplumun en küçük öznesi olan çocuk, her alanda, her kurumda ve her mecrada var olmaktadır. Çocuğun toplumsal alanda özelden genele doğru sırasıyla; ev, okul, sokak, hastane, market, havaalanı, pazar, adliye, tiyatro, sinema ve belediye gibi bir çok alanda aktif ya da pasif olarak bulunmaktadır. Bu mekanların bazıları çocukları gören gözlerle onlara göre düzenlenirken bazılarında ise çocuk varlığından habersiz şekilde bu yerler faaliyet göstermektedir. Halbuki, çocuk hakları sözleşmesinden de hareketle çocuğun varlığının farkına varılması ve her alanda çocuğun yüksek yararının düşünülmesi gerekmektedir (Mullan ve UNİCEF, 2004).

Sağlık problemi her yaştan insanın başına gelebilecek ya da hiç bir problem olmaksızın kontrol amaçlı hastane girişimi herkes için yapılması gerekli bir durumdur. Yetişkin bireyler hasta ya da sağlıklı olsun kendini çok iyi ifade edebilirken çocuk hastalarda durum farklılaşabilmektedir. Bazen çocuğun hastalık durumu kendini ifade etmesini engelleyebildiği gibi bazen de ebeveynlerin bilerek ya da bilmeyerek sözcülük yapması durumu çocuğun iletişim kurmasının önüne geçebilmektedir. Halbuki bu durumlarda çocuğun göz ardı edilmeden ciddiye alınması gerektiği ve sadece çocuğun ebeveynleri ile değil bir katılımcı olarak çocuğun kendisi ile iletişim kurulması gerektiği unutulmamalıdır (Tates ve Meeuwesen, 2001). Hasta çocukların bulunduğu sağlık kuruluşunda karşılaştığı doktor ve kişilerin onunla olan iletişimi çocuğun hastaneye karşı bir algı oluşturmasını sağlayacaktır. Sağlık açısından riskli bir durumda olan çocuğun bulunduğu yer ve kişilere karşı bu tutum ve algısının olumlu olması, iyileşme sürecine de doğrudan yansıtacağı belirtilmektedir (Pelander vd., 2008). Bu nedenle ki, çocukluk döneminde karşılaşılan sağlık sorunları sürecinde bu durumun çocuğun yaşamını etkileyeceği göz önünde bulundurularak doğru teşhisi koymak, kaliteli bir sağlık hizmeti vermeye çalışmak ve iyi iletişim kurabilmek çocuk için zor olan sağlık probleminin daha

KAYNAKÇA

- 12 Aralık 2023 tarihinde <https://sondevir.gaste24.com/arsiv/turkiyenin-ilk-cocuk-has-tanesi-acildi-h64389.html>, adresinden alındı
- 12 Aralık 2023'de <https://soundlandscapes.wordpress.com/2015/02/08/the-hopital-necker-enfants-malades-and-its-sounds/> adresinden alındı.
- Acun, S. ve Erten, B. G. (1999). *Çocuk gelişimi*. Esin Yayınevi.
- Akar Gençer, A. ve Yüksel, N.(2016). Sağlık personelinin hastanede görev yapan çocuk gelişimcilere yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43),2530-2537.
- Alkan, A. ve Özyıldız, K.H. (2021). Sağlık hizmeti sunumunda çocuk hastalarla iletişim. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 24(2): 415 -434.
- Altay, N. C. (2008). Çocuklarda ameliyat öncesi hazırlık. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 15(2), 68-76.
- Altıntaş T. T. ve Bıçakçı, M. Y. (2019). Çocukların hastane yaşantısına hazırlanması ve hastaneye hazırlayıcı eğitim", içinde A. Bütün Ayhan. (Ed.), Hasta çocukların gelişimi ve eğitimi (ss. 80- 109), Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Avan, H., Koç, E. T. ve Vural, B. (2020). Çocukla Terapötik iletişim ve oyun. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 62-69.
- Benson, B. J. (2014). Domain of competence: interpersonal and communication skills. *Acad Pediatr*, 14(2), 55-65.
- Bimez, B. Tarkoçin, S. ve Kaçmaz, C. (2019). Hastane çalışanı çocuk gelişimcilerin hastanelerde bulunan oyun odaları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1177-90. 10.30569.adiyamansaglik.429238
- Börekcı, İ. C. (2020). Çocuklarda hastalık ve ölüm, içinde B. O. Dursun. (Ed.), *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı* (ss. 272-290). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Callery, P., & Milnes, L. (2012). Communication between nurses, children and their parents in asthma review consultations. *Journal of Clinical Nursing*, 21,(7), 1641-1650.
- Cox, D. E., Smith, A. M., Roger, L. B. & Fitzpatrick, A. M. (2009). Learning to participate: effect of child age and parental education on participation in pediatric visits. *Health Communication*, 24(3), 249-258.
- Doğan, A. Baykoç, N. (2015). *Türkiye' de bulunan üniversitelerin lisans programlarının çocuk gelişimi açısından incelenmesi*. Sözel Bildiri. Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale", Ankara.
- Gelişimsel Çocuk Nörolojisi Derneği (2016) 19 Aralık 2023'de <http://www.gcn.org.tr/> adresinden
- Gültekin, E. (2016). Etik açıdan doğru hekim-hasta iletişimi nasıl olmalıdır. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*, 24(3), 111-115.
- Gültekin, G. ve Baran, G. (2005). Hastalık ve çocuk. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2(8):61-68.
- Güven, H. ve Oktay, S., (2009). Bakım Dostu Hastaneler'in Standartlarının Belirlenmesi. *İÜFN Hemşirelik Dergisi*, 17(2): 103-114.

- Hensinger, N. R. (2010). Communication between the doctor and the child. *Journal of Pediatrics Orthopaedics*, 30(3), 213-215.
- İnal, S. ve Akgün, M. (2003). Hastanede yatan çocukta terapötik iletişim. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(2), 67-76.
- İnal, S., ve Akgün, M. (2003). Hastanede Yatan Çocukta Terapötik İletişim. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(2), 67-76.
- Kıran, B., Çalık, C. ve Işık Esenay, F. (2013). Terapotik oyun: Hasta çocuk ile iletişimin anahtarı. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2 (1-2-3), 1-10.
- Köse, E. (2003). Hastanelerdeki hasta odalarının tedavi gören çocuklar üzerindeki etkileri (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Mullan, R. ve UNİCEF. (2004). Çocuk haklarına dair sözleşme, 10 Aralık 2023'de https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf adresinden alındı.
- Okay, A. (2012). *Sağlık iletişimi*. Derin Yayınları.
- Pelander, T., Leino-Kilpi, H. & Katajisto, J. (2008). The quality of pediatrics nursing care: developing the child care quality at hospital instrument for children. *Journal of Advanced Nursing*, 65(2), 443-453.
- Radwan, M. I. R. & Mohamed, E. H. (2019). Perceived barriers to effective therapeutic communication between pediatric nurses and mothers of hospitalized children at Alexandria University Children Hospital. *American Journal of Nursing Research*, 7(5), 802-810.
- Resim 1, 19 Aralık 2023'de <https://2.bp.blogspot.com/> adresinden alındı.
- Resim 2, 19 Aralık 2023'de <https://tr.linkedin.com/pulse/ileti%C5%9Fimin-temel-be-cerileri-gultekin-dogan> adresinden alındı.
- Resim 3, 19 Aralık 2023'de <https://polisdergisi.pa.edu.tr/aile-ici-iletisim-1371-haber> adresinden alındı.
- Sin, S. ve Şener, E. (2020). Bebek dostu hastane girişi: Örgütsel düzeyde bir kavram analizi. *SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi*, 2(2), 65-79.
- Stivers, T. (2012). Physician-child interaction: when children answer physicians' questions in routine medical encounters. *Patient Education and Counseling*, 87(1), 3-9.
- Taştepe, T. ve Köksal Akyol, A. (2014). Hastanelerde görev yapan çocuk gelişimcilerin çalışma ortamları ile mesleklerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 29-54.
- Tates, T. & Meeuvesen, L. (2001). Doctor-parent-child communication. A review of the literature. *Social Science & Medicine*, 52(6), 839-851.
- Tural, E. (2012). *Ameliyat öncesi dönemde çocuklara verilen eğitim ve terapötik oyun yöntemleri nin çocuğun kaygı, korku ve ağrı düzeyleri ne etkisinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi.
- UNİCEF (2023). Çocuk Hakları Sözleşmesi, 15 Aralık 2023'de <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> adresinden alındı.
- WHO, (2020). Promoting Baby-Friendly Hospitals. 17 Aralık 2023'de <https://www.who.int/activities/promoting-baby-friendly-hospitals> adresinden alındı.
- Yılmazbaş, P., Keskindemirci, G. ve Özbörü, Ö., (2020). Awareness and attitudes of health workers about breastfeeding and baby friendly hospital practices. *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrics*, 29(3), 153-8.

11. BÖLÜM

DÜNYADAN VE TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLERLE HASTANE OKULLARI

Dr. Öğr. Üyesi Gonca KURT
Öğr. Gör. Hasan Uğur SERDAROĞLU 2

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Pazar Meslek Yüksekokulu,

GİRİŞ

Okul her çocuğun hayatının önemli bir parçasıdır. Her çocuğun; büyümesi, gelişmesi, potansiyellerinin gerçekleşmesi ve vatandaş olarak yaşamlarını anlamlı kılacak değerlere sahip olması için okula ihtiyacı vardır. Bu anlamda kapsayıcı eğitim, temel bir insan hakkını garanti etmektedir (Silva & Hora, 2018). Herkes için kapsayıcı ve kaliteli eğitimin sağlanması, sürdürülebilir kalkınma için en güçlü ve kanıtlanmış araçlardan biridir (United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2015). Günümüz teknolojilerindeki ilerlemelere bağlı olarak kullandığımız birçok araç ve ortam çok yönlü olarak kendini yenilemiştir. Örneğin, son 50 yılda araba, telefon, bilgisayar, projeksiyon, sınıf tahtası gibi birçok araç değiştiği gibi eğitim ortamlarında ve eğitim yöntemlerinde de değişikliklere gidilmiştir. Bu değişimlerin nedenini sadece teknolojik ilerlemelere göre açıklamak zordur. Günümüzde bireylerin bireysel farklılıkları dikkate alınmakta ve herkes için fırsatlar oluşturulmaktadır. Bu fırsatların temelinde insan olmanın getirdiği haklar yer almaktadır. Bu bağlamda çocuklar en temel hakları arasında eğitim hakkı da yer alır. Dolayısıyla olumsuz sağlık durumlarına sahip çocuklar da tıpkı diğer akranları gibi aynı eğitim hakkına sahiptir.

Kronik sağlık sorunlarıyla yaşamın getirdiği zorlukları yaşayan okul çağındaki çocuklar, aynı zamanda yaşlıları gibi sosyal ve akademik alandaki gelişimlerin de gereğini yerine getirmek zorundadır (McAllister, 2007). Kronik rahatsızlığı olan, özellikle ciddi semptomlarla seyreden hastalıklara sahip olan çocukların, sık aralıklarla veya daha uzun süre hastaneye yatırılma olasılıkları daha yüksektir. Bu durum, çocukların okula devamlarını ve akademik performans için hayati önem taşıyan öğrenme ve sosyal etkileşimlerini kesintiye uğratabilmektedir (Hu et al., 2022). Kronik hastalığı olan çocukların gelişim alanlarının, kronik hastalığı olmayan çocuklara kıyasla tüm alanlarda gelişimsel olarak savunmasız olarak sınıflandırılma riski %20 ile %35 oranında daha yüksektir (Bell et al., 2016). Okul çağındaki çocukların %30 kadarının, kronik bir hastalıktan etkilendiği tahmin edilmektedir (Martinez & Ercikan, 2009). On bir ülkede toplam 55.030 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada, öğrencilerin kronik hastalık ve engellilik durumunun yaygınlığı %17,7 olup bu oran bazı ülkelerde %27,1'e kadar çıkmaktadır (Sentenac et al., 2013). Yalnızca bir kez veya 1-2 gün hastaneye kaldırılan çocuklarda, düşük akademik performans riski %30-%50 oranında arttığı bildirilmektedir. Yani hastaneye günü sayısı arttıkça akademik performans düşmektedir (Hu et al., 2022).

Kronik rahatsızlığı olan çocukların, sağlık sorunlarının tedavisi için tekrarlayan hastane yatışları nedeniyle okula devam edememe riski %80'ne kadar ulaşabilmektedir (Crump et al., 2013). Kronik hastalıkların tedavisi için hastaneye kaldırılan çocuklar ortalama 29 gün okuldan uzakta kalmaktadır. Bu durum

KAYNAKLAR

- Allison, M. A., Attisha, E., Lerner, M., De Pinto, C. D., Beers, N. S., Gibson, E. J., Gorski, P., Kjolhede, C., O'Leary, S. C., Schumacher, H., & Weiss-Harrison, A. (2019). The Link Between School Attendance and Good Health. *Pediatrics*, 143(2), e20183648. <https://doi.org/10.1542/peds.2018-3648>
- Arranging education for children who cannot attend school because of health needs.* (2023, Aralık). <https://www.gov.uk/government/publications/education-for-children-with-health-needs-who-cannot-attend-school>
- Baykoç, N. (2006). *Hastanede Çocuk ve Genç*. Gazi Kitabevi.
- Bell, M. F., Bayliss, D. M., Glauert, R., Harrison, A., & Ohan, J. L. (2016). Chronic Illness and Developmental Vulnerability at School Entry. *Pediatrics*, 137(5), e20152475. <https://doi.org/10.1542/peds.2015-2475>
- Benigno, V., & Fante, C. (2020). *Hospital School Teachers' Sense of Stress and Gratification: An Investigation of the Italian Context* (1). 1(1), Article 1. <https://doi.org/10.5334/cie.14>
- Blackwell, C. K., Elliott, A. J., Ganiban, J., Herbstman, J., Hunt, K., Forrest, C. B., & Carmargo, C. A. (2019). General Health and Life Satisfaction in Children With Chronic Illness. *Pediatrics*, 143(6), e20182988. <https://doi.org/10.1542/peds.2018-2988>
- Bolat, E. Y. (2018). Süreçten Hastalığı Olan Çocuklar ve Hastane Okulları. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(218), Article 218.
- Castro Ibáñez, C. (2023). The education of children in hospital schools. A literature review. *Early Child Development and Care*, 0(0), 1-15. <https://doi.org/10.1080/03004430.2023.2273789>
- Chen, D.-F., Tsai, T.-C., Su, Y.-T., & Lin, C.-W. (2015). Hospital-based school for children with chronic illness in Taiwan. *Journal of the Formosan Medical Association*, 114(10), 995-999. <https://doi.org/10.1016/j.jfma.2013.12.006>
- Crump, C., Rivera, D., London, R., Landau, M., Erlendson, B., & Rodriguez, E. (2013). Chronic health conditions and school performance among children and youth. *Annals of Epidemiology*, 23(4), 179-184. <https://doi.org/10.1016/j.annepidem.2013.01.001>
- Evelina Hospital School, Evelina London Children's Hospital.* (2017, Mayıs 25). <https://evelina.southwark.sch.uk/>
- Fierros-Sánchez-Cuenca, M., Bengoechea-Menéndez, C., Yáñez-Cañas, S., Martínez-Naranjo, C., Aliño, B. L.-I., Fierros-Sánchez-Cuenca, M., Bengoechea-Menéndez, C., Yáñez-Cañas, S., Martínez-Naranjo, C., & Aliño, B. L.-I. (2020). A School in a Paediatric Oncology Unit: The Crucial Role of Education in the Context of a Serious Illness. *Revista Electrónica Educare*, 24(1), 91-106. <https://doi.org/10.15359/ree.24-1.5>
- Hospital Pequeno Príncipe. (2023). Educação e Cultura. *Hospital Pequeno Príncipe*. <https://pequenoprincipe.org.br/pacientes-e-familiares/humanizacao/educacao-e-cultura/>
- Hospitales, H. M. (2023). *Hematología y Oncología Pediátrica* (Mundo). HM Hospi-

- tales. <https://www.hmmontepincipe.com/especialidades/unidades-medicas/ni%C3%B1os-con-cancer>
- Hu, N., Fardell, J., Wakefield, C. E., Marshall, G. M., Bell, J. C., Nassar, N., & Lingam, R. (2022). School academic performance of children hospitalised with a chronic condition. *Archives of Disease in Childhood*, 107(3), 289-296. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2020-321285>
- Ludgério, M. J. B., Pontes, C. M., Dos Santos, B. L. C., Macedo, E. C., de Lavor Coriolano Marinus, M. W., & Leal, L. P. (2023). Pedagogical practices developed with children through hospital classes: An integrative literature review. *Journal of Pediatric Nursing*, 72, e10-e18. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2023.05.014>
- Martinez, Y. J., & Ercikan, K. (2009). Chronic illnesses in Canadian children: What is the effect of illness on academic achievement, and anxiety and emotional disorders? *Child: Care, Health and Development*, 35(3), 391-401. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2008.00916.x>
- Matheison, C. L. (1939). Hospital Schools in the United States. Bulletin, 1938, No. 17. İçinde *Office of Education, United States Department of the Interior*. Office of Education, United States Department of the Interior.
- McAllister, J. (2007). Kronik Hastalığı Olan Çocuklarda Okulla İlgili Sorunlar. İçinde L. M. Osborn (Ed.), & Ö. Genç (Çev.), *Pediatrics* (1st ed, C. 2). Elsevier Mosby.
- Ministero dell'Istruzione e del Merito. (2020). *Scuola in ospedale » Scuola in Ospedale*. <https://scuolainospedale.miur.gov.it/sio/home/scuola-in-ospedale/>
- School Services—Seattle Children's. (2023). Seattle Children's Hospital. <https://www.seattlechildrens.org/clinics/school-services/>
- Scuola in ospedale, l'esperienza di una docente: "cosa vuol dire davvero insegnare in corsia"*. (2018, Aralık 19). Tuttoscuola. <https://www.tuttoscuola.com/scuola-in-ospedale-lesperienza-di-una-docente-cosa-vuol-dire-davvero-insegnare-in-corsia/>
- Seattle Children's History. (2023). <https://www.seattlechildrens.org/about/history/>
- Sentenac, M., Gavin, A., Gabhainn, S. N., Molcho, M., Due, P., Ravens-Sieberer, U., Matos, M. G. de, Malkowska-Szkutnik, A., Gobina, I., Vollebergh, W., Arnaud, C., & Godeau, E. (2013). Peer victimization and subjective health among students reporting disability or chronic illness in 11 Western countries. *European Journal of Public Health*, 23(3), 421-426. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cks073>
- Sextou, P. (2022). Theatre in paediatrics: Can participatory performance mitigate educational, emotional and social consequences of missing out school during hospitalisation? *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 27(1), 88-105. <https://doi.org/10.1080/13569783.2021.1940914>
- Silva, V. de M. G., & Hora, S. S. da. (2018). Impactos do Câncer na Vida Escolar de Crianças e Adolescentes: A Importância da Classe Hospitalar. *Revista Brasileira de Cancerologia*, 64(3), Article 3. <https://doi.org/10.32635/2176-9745.RB-C.2018v64n3.47>
- Steinke, S. M., Elam, M., Irwin, M. K., Sexton, K., & McGraw, A. (2016). Pediatric Hospital School Programming: An Examination of Educational Services for Students who are Hospitalized. *Research, Advocacy, and Practice for Complex and Chronic Conditions*, 35(1), Article 1. <https://doi.org/10.14434/pders.v35i1.20896>
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 30471 (2018). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>

- The Platt Report. (1961). *British Medical Journal*, 2(5245), 159.
- Tonbul, Y., & Altınhan, N. (2019). Hastane Okullarından Hastane Sınıflarına Geçişle Birlikte Ortaya Çıkan Sorunların Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Görüşleri Üzerinden İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(224), Article 224.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Yılmaz, R., & Eliri, İ. (2021). Hastane Okulları ve Hastane Okullarında Verilen Görsel Sanat Eğitimi. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 7(46), 1373-1383. <https://doi.org/10.31576/smryj.936>

12. BÖLÜM

Konu ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

Öğr. Gör. Kadriye Azkeskin
Marmara Üniveristesi

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (1989), "Birleşmiş milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi"ne göre eğitim, her çocuğun kapasitesine ve insan haklarına uygun olarak geliştirilmeli ve 29. maddeye göre çocuk merkezli, çocuk dostu ve çocuğu güçlendirici olmalıdır". UNICEF (2007), "Hak temelli eğitim yaklaşımlarında eğitime erişim, kaliteli eğitim ve öğrenme ortamında saygılı olmak" başlıklı üç hakkın öneminden söz etmektedir. Çocuk hastalar için hastanelerde eğitim imkanlarının sağlanması "Herkes için Eğitim" (Education for All [EFA]) yaklaşımı açısından son derece önemlidir. Shiu'nun (2001) ifade ettiği gibi bu yaklaşım özellikle kronik hastalığı olan çocukların/öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını anlayabilmek ve bu çocuklara eşit eğitim fırsatları sağlamak için gereklidir.

Mintz, Palaiologou ve Carroll'ın açıklamalarında (2018), çocuk hastalara eğitim vermek için farklı ülkelerde farklı uygulamaların olduğu ve ABD, Kanada, Avustralya ve Avrupa'da ki uygulamalara bakıldığında "hastane okulları", "evde öğretim", "evde eşzamansız eğitim ve öğrenim", "normal okul içinde eğitim" ve "hastanede veya evde normal okul" gibi uygulamalarla karşılaştığı belirtilmiştir. Ülkemizde ise bu durumda ki çocuklarımız için "hastane sınıfları" en işlevsel uygulamalar olarak vurgulanmıştır (MEB,2015). Kamışlı (2014), çocukların hastanede kaldıkları sürece eğitim öğretim faaliyetlerinden yoksun kaldıklarını belirterek bu sorunların ortadan kaldırılabilmesi için çocuk hastaların buldukları hastanelerde okul hayatlarına devam edebilmeleri açısından hastane okullarının açıldığını vurgulamıştır.

Gelişim süreçleri devam eden çocuklar pek çok akut yani hızlı bir şekilde başlayan ve kısa süreli hastalıklar ile uzun süren ve bakım gerektiren kronik hastalıklarla karşılaşabilmektedirler. Böyle bir durumda bazı çocukların hastaneye yatarak tedavi görmeleri gerekebilmektedir (Gültekin&Baran,2005; Lerwick, 2013). Bu konu ile ilgili çalışan araştırmacıların belirttiği gibi kaygı bozukluğu, endişe, korku ve acı, ağrı, gerileme, yeme ve uyku bozuklukları gibi olumsuz duygu durumları hastaneye yatış sürecinde çocuklarda sıklıkla gözlemlenen tepkilerdir ve bu tepkilerin bir kısmı yaşanan hastalıkla ilgili ya da tedavi süreciyle ilgili olabileceği gibi çocukların davranışlarında farklılaşma şeklinde görülebilmektedir (Yayan& Zengin, 2018; Gültekin, Boyraz, Uyanık,2017).

Hemen her hastalık özellikle çocuk açısından bakıldığında çoğunlukla bilinmezlikten kaynaklı önemli bir kriz sebebi olabilir, bunun yanı sıra çocukların duygusal ve fiziksel olarak etkilenmelerine neden olabilmektedir. Tüm bu süreçler içinde bir de çocukların tedavilerinin hastane de yatarak devam etme durumu çocukta ve çocuğun ailesinde hastalık ve hastane ortamı ile ilgili birtakım tepkilere yol açmaktadır. Bunun nedeni içinde buldukları bu yeni

ortamla ilgili yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamaları, aynı zamanda farklı insanlarla karşılaşmış olma durumlarıdır (Oflaz, Varol,2010).

Çocuk hastalara hastanede yatarak tedavi süreçlerinde verilen eğitim öğretim çalışmalarının çocukların kendilerini değerli hissetmelerine ve duygu durumlarının olumlu yönde etkilenmesine neden olduğu söylenebilir (Baykoç,2006). 2011 yılında Atay, Eras ve Ertem yapmış oldukları çalışmalarında çocuk hastaların hastane sınıflarının çocukların hastane yaşantılarındaki psikososyal stresi önlemek amacıyla kullanılabilir önemli uygulamalardan biri olduğunu belirtmişlerdir.

Kamışlı (2014), Uçar (2010), Türköz Bozdoğan (2012), Kan (2019), Yurdabakan (2019), yapmış oldukları çalışmalarda; çocuk hastalar, hastanede tedavi süreçleri, hastane okulları, çocukların yaşadığı sorunlar, çocuklar ve ailelerinin beklentileri, çocukların yaşam standartları gibi pek çok konuda araştırmalar yapmışlardır.

Bu ve buna benzer yapılmış çalışmalar bu bölümde ele alınacaktır.

KAYNAKÇA

- Atay, G., Eras, Z. ve Ertem, İ. (2011). Çocuk hastaların hastane yatışları sırasında gelişimlerinin desteklenmesi. *Çocuk Dergisi*, 11(1), 1-4.
- Baykoç, N. (2006). Hastanede çocuk ve genç. Ankara: Gazi.
- Er, M. (2006). Çocuk, hastalık, anne-babalar ve kardeşler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*,49: 155-168.
- Ersin, P. ve Bayyurt, Y. (2015). Odak grup görüşmesi. Nitel Araştırma içinde (F. Nevra S. Ve Yasemin B. Edt.). Ankara: Anı Yayıncılık
- Gültekin, M., Boyraz, C. ve Uyanık, C. (2017). Beyaz Önlüğü Sadece Doktorlar mı giyer? Hastane Sınıfı Öğretmenlerinin Hastane Sınıflarına İlişkin Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (60), 104-118.
- Işıktekiner, F. ve Altun, S.A. (2011). Hastane Okullarındaki Sorunlar ve Yaşantılar. *Eğitim ve Bilim*. 36(161).318-331
- Kamışlı, H. (2014). Türkiye'deki hastane okullarının mevcut durumu ve geliştirilen eğitici eğitimi programının öğretmenler üzerindeki etkisi (Yayımlanmamış doktora tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Kamışlı, H., Yanpar Yelken, T. ve Akay, C. (2013). Hastane okullarının mevcut durumuna ilişkin öğretmen görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 321-351
- Kamışlı, H., Yelken, T. Y. ve Akay, C. (2016). Hastane Okullarına Yönelik Geliştirilen Eğitici Eğitimi Programının Öğretmenler Üzerindeki Etkisi. *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 141-155.
- Kan, N. (2019). İlköğretim eğitimini kronik hastalıklarından dolayı hastanelerde almak zorunda kalan çocukların duyu durumlarının resme yansması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2015). Hastanede eğitim hizmetleri. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_07/29123929_mebhastanesnflar.pdf 21.12.2023 tarihinde erişim sağlandı.
- Mintz, J., Palaiologou, I. ve Carroll, C. (2018). A review of educational provision for children unable to attend school for medical reasons. Londra: University College London
- Oflaz F, Varol F. (2010). Yatan Hastaların Anksiyete ve Depresyon Düzeyleri ve İlişkili Faktörlerin İncelenmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* ;17(1):1-7.
- Shaw, S. R., & McCabe, P. C. (2008). Hospital-to-school transition for children with chronic illness: Meeting the new challenges of an evolving health care system. *Psychology in the Schools*,45(1), 74–87.
- Shiu, S. (2001). Issues in the education of students with chronic illness. *International Journal of Disability, Development and Education*, 48(3), 269-281. doi:10.1080/10349120120073412

- Türköz Bozdoğan, G. (2012). Hastane ilköğretim okullarına devam eden öğrenci ailelerinin hastane ilköğretim okullarına ilişkin algıları ve beklentileri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Uçar, G. (2010). Ankara ili hastane okullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların çözümüne ilişkin önerileri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- UNICEF. (2007). A human rights-based approach to education for all: A framework for the realization of children's right to education and rights within education. New York: United Nations Publications
- Ünüvar, P. (2011). Hastanede yatarak tedavi gören çocukların eğitsel açıdan desteklenmesi (3-7 yaş için örnek çalışma). Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 35, 31-44
- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yurdabakan, İ. (2019). Hastane okullarına giden süregelen hastalığı olan çocukların sağlıkla ilgili yaşam kalitesi düzeyleriyle öğretmen ve çocukların bu okullar hakkındaki görüşleri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.